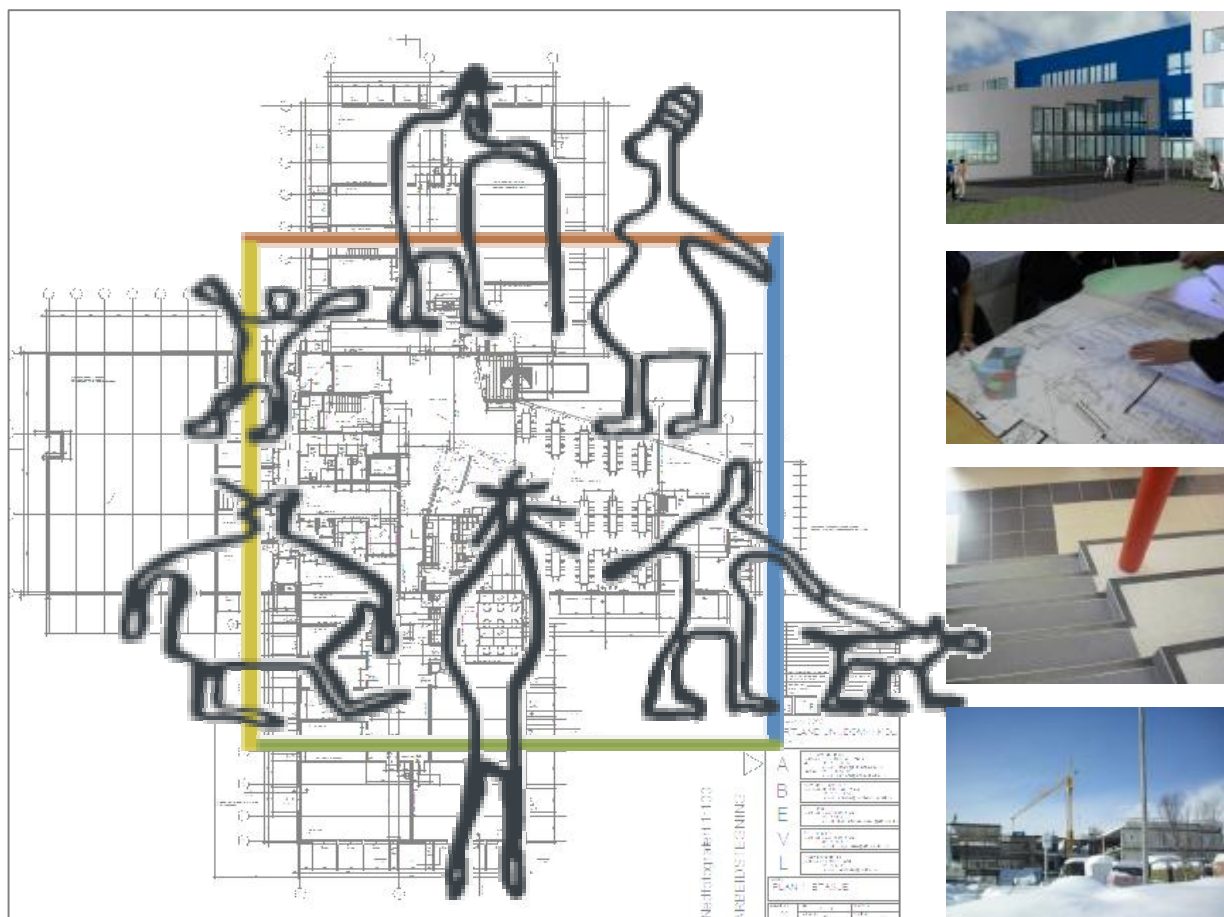

Universell utforming av publikumsbygg

Prosjekteringsverktøy, utgave 2

Vedtak 11.11.2010

1. Sortland formannskap vedtar "Universell utforming av publikumsbygg – prosjekteringsverktøy", utgave 2. Verktøyet anbefales ved planlegging og prosjektering av nybygg og ved ombygging av eksisterende bygg i Sortland kommune.
2. Når Sortland kommune bygger skal veiledningen være **standard**.
3. Veiledningen skal brukes som støtte ved kommunens plan- og byggesaksbehandling.
4. Informasjon om og krav til universell utforming innarbeides i all relevant informasjon fra Sortland kommune.
5. Revisjoner av prosjekteringsverktøyet, som følge av nye lover og forskrifter og/eller ny teknologi, kunnskap mv. skal automatisk være gjeldende for Sortland kommune.

I prosjekteringsverktøyet henvises det til kravene i TEK-97. Ny PBL og TEK-10 er nå trådt i kraft og gjelder fremfor TEK-97. Revisjon av prosjekteringsverktøyet er under utarbeidelse.

00: INNLEDNING

01.10.2009	Innhold 00:01
01.10.2009	Forord 00:02
01.10.2009	Generelt 00:03
01.10.2009	Veiledning i bruk 00:04

11: UTEAREALER

01.10.2009	Atkomst til bygning 11:01
01.10.2009	Parkering 11:02

12: BYGNINGENS PLANLØSNING

01.10.2009	Hovedinngang / kommunikasjonsvei 12:01
01.10.2009	Vindfang / sluse 12:02
01.10.2009	Toalett 12:03
01.10.2009	Bad institusjoner 12:04
01.10.2009	Dusjanlegg 12:05
01.10.2009	Stellerom 12:06
01.10.2009	Fast innredning 12:07

13: BYGNINGSDELER

01.10.2009	Heis 13:01
01.10.2009	Trapp 13:02
01.10.2009	Rampe 13:03
01.10.2009	Dører 13:04
01.10.2009	Vinduer 13:05

14: INSTALLASJONER

01.10.2009	Manøverknapper, skilt eller lignende 14:01
01.10.2009	Elektriske installasjoner 14:02
01.10.2009	Forsterket lydoverføring / etterklang 14:03

15: MILJØ

01.10.2009	Miljø 15:01
------------	-------------

16: SKILT

01.10.2009	Sikkerhetsskilt 16:01
01.10.2009	Informasjonsskilt 16:02

17: DIMENSJONERING

01.10.2009	Dimensjonering for rullestol 17:01
01.10.2009	Ledelinjesystem 17:02

18: DIVERSE

01.10.2009	Definisjoner / ord / begreper 18:01
01.10.2009	Aktuell litteratur 18:02
01.10.2009	Adresser og lenker 18:03

19: KONTROLL

01.10.2009	Sjekkliste 19:01
------------	------------------

Utarbeidet på grunnlag av:

Teknisk forskrift til plan- og bygningsloven 1997.

Ajourført med endringer, senest ved forskrift 26. januar 2007 nr. 96.

Veiledning til Teknisk forskrift til plan- og bygningsloven 1997, 4. utgave mars 2007.

Universell utforming publikumsbygg - Et prosjekteringsverktøy

Universell utforming

"Universell utforming er utforming av produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming". Definisjon er hentet fra Temarapport "Universell utforming - begrepsavklaring", Miljøverndepartementet 2007.

Universell utforming er en strategi for planlegging og utforming av omgivelsene. Verdigrunnlaget for universell utforming vil være å legge til rette for at alle skal ha like muligheter for personlig utvikling, samfunnsdeltakelse og livsutfoldelse. Dette stiller krav til planlegging, oppfølging, gjennomføring og evaluering. Gode medvirkningsprosesser er viktig for å bringe fram mangfoldet fra brukergruppene. Det tas hensyn til mennesker i alle aldersgrupper og med ulike ferdigheter, kapasitet eller følsomhet i forhold til bevegelse, syn, hørsel, forståelse og miljø (astma/allergi). Krav disse brukergrupper har, vil være med på å gjøre publikumsbygg mer funksjonelle for alle. Hovedløsningen som planlegges skal kunne brukes av alle i grunnutforming. Alle faktorene må spille på lag og danne en helhet som gir gode omgivelser og god utforming. Hensynet til alle må inngå i den ordinære formgivningen og bli et kvalitetskriterium på lik linje med bl.a. estetikk, stedstilpasning, bærekraft, bruk av miljøvennlige materialer og kostnader.

Det legges vekt på å utvikle gode generelle løsninger slik at enkeltgrupper i befolkningen ikke trenger å benytte spesielle tekniske innretninger eller særløsninger. Dette omfatter samfunns - planlegging, arealdisponering, arkitektur og produktutvikling. Vi er avhengige av de fysiske omgivelsene i alle menneskelige situasjoner. Funksjon og brukbarhet må derfor inngå som et naturlig og viktig element i utvikling av god arkitektur.

Lovverk

To nye lovverk presiserer nødvendighet av universell utforming.

Ny diskriminerings- og tilgjengelighetslov er gjeldende fra 01.01.2009. Universell utforming er vektlagt i loven.

Ny plan- og bygningslov der universell utforming er nedfelt i første formålsparagraf, vil være gjeldende fra juli 2010.

Verktøyets oppbygging

Teknisk forskrift til plan - og bygningsloven (TEK) er funksjonsbasert. Prosjekteringsverktøyet tar utgangspunkt i TEK og er i all hovedsak en systematisering av TEK kapittel 10 om brukbarhet. Verktøyet er bygd opp slik at forskriftskrav er angitt først.

Deretter gjengis preaksepterte løsninger i veiledning til TEK. Dette er myndighetenes tolkning av tekniske forskrifter.

Prosjekteringsverktøyet omfatter også anbefalte tilleggsytelser. Preaksepterte løsninger i veiledning til TEK samt anbefalte tilleggsytelser vil sammen bidra til universell utforming.

I prosjekteringsverktøyet for publikumsbygg er rullestolsirkel satt til diameter 1,5 m.

Reviderte prosjekteringsverktøy fremstår med nye og forbedrede illustrasjoner. Prosjekteringsverktøyet er ment som et verktøy, for den prosjekterende, for å fremme løsninger med universell utforming.

Publikumsbygg

Publikumsbygg er en bygning eller del av bygning som skal være tilgjengelig for publikum. Et publikumsbygg kan være bygning som inneholder lokaler for servicefunksjoner (posthus, bank, bibliotek etc.), overnatting (hotell, pensjonat etc.), være samfunnsbygg (forsamlingslokale, idrettsbygg, skole/undervisning, barnehage etc.) institusjoner for syke og gamle, kontorer som er åpne for publikum, forretninger, restauranter, kiosker og offentlige etater.

Utarbeiding av prosjekteringsverktøyet

Dette verktøyet bygger på et gjensidig utviklingsarbeid utført av Porsgrunn og Trondheim kommuner gjennom flere etapper. Begge disse kommunene er sammen med Sortland en av 11 ressurskommuner for universell utforming som del av regjeringens handlingsplan.

Etter som fagfeltet er i rask utvikling er dette den tredje utgaven datert 01.10.2009, der Trondheim kommune har vært redaktør. Solveig Dahle, Anders Nohre og Kåre Rypdal fra Trondheim kommune har vært ansvarlige. Utgaven er illustrert av Pål Guthorm Kavli og Henrikke Roll Heirung.

Universell utforming publikumsbygg – ligger ut på nettsiden: www.Sortland.kommune.no

Universell utforming

Ved å ta hensyn til de ulike forhold som bevegelse, syn, hørsel, forståelse og miljø vil omgivelsene bli mer funksjonelle for alle.

Forhold som angår	Funksjonsnedsettelse	Aspekt som det bør tas hensyn til ved utforming av bygninger og utemiljø
Bevegelse	<ul style="list-style-type: none">☐ Nedsatt ballanse, bruk av rullator, rullestol eller stokk m.m.☐ Nedsatt utholdenhet☐ Nedsatt kraft☐ Nedsatt koordineringsevne av bevegelser☐ Kan trenge hjelp av assistent☐ Begrenset rekkevidde	<ul style="list-style-type: none">☐ Trinnfri adkomst☐ Stigningsgrad 1:20 ved manuell rullestol bruk. Utendørs maks 1:15 med horisontale hvilerepø underveis, til elektrisk uterullestolbruk.☐ Benker underveis i lange korridorer og gangveier. Benker inntrukket fra gangareal.☐ Unngå tunge dører og tung betjening av vinduer.☐ Rundstokkrekkeverk gir god gripemulighet.☐ Store håndtak (lange håndtak) gir fleksibel grepsbruk.☐ Trenger plass for rullestolsirkel med 1,5 m diameter foran fastmontert utstyr med hensyn til betjening av utstyr.☐ Behov for assistanseareal
Syn	<ul style="list-style-type: none">☐ Nedsatt evne til å se konturer i miljøet☐ Ekstra følsomhet for reflekser☐ Dårlig belysningsnivå kan føre til lese – og konsentrasjonsproblem	<ul style="list-style-type: none">☐ Tydelig lyshetsgradforskjell mellom to tiliggende farger skaper kontraster i miljøet. Min. 40 % lyshetsgradforskjell.☐ Bruk av direkte og indirekte belysningsnivå i samme rom. Følg Lyskultur sine anbefalinger vedrørende luxverdier i de enkelte rom☐ Unngå motlys da dette skaper mørke omgivelser. Eventuelt kompensere tiltak for å dempe motlys.☐ Unngå blanke overflater da dette skaper blanding og reflekser.☐ Frie gangbaner, unngå søyler i gangareal.☐ Markering av søyler i tydelig fargeforskjell til bakgrunnsfarge og gulvfarge.
Hørsel	<ul style="list-style-type: none">☐ Stor gjenklang skaper hørselsproblem☐ Bruker av høreapparat kan ha problem med å skjelne lyder fra hverandre.	<ul style="list-style-type: none">☐ Unngå kvadratiske rom 1x1 eller 2x1 da denne utforming gir ekstra stor gjenklang☐ Telesyngeanlegg i store fellesrom☐ Skrankeslynge☐ Behov for god belysning for å kunne "lese" på munnen.
Forståelse/ orienterbarhet	<ul style="list-style-type: none">☐ Nedsatt evne for å ta ut retning☐ Nedsatt evne til å forstå omgivelsene☐ Nedsatt evne til å finne frem☐ Behov for enkelhet i struktur/utforming	<ul style="list-style-type: none">☐ Ledelinje fra hovedinngang til skranke og heis gjør orientering enklere fra hovedinngangen.☐ Bruk av naturlige ledelinjer.☐ Organisering av de enkelte rom og kommunikasjonsveier som gjør det enkelt å finne frem.☐ Bruk av tydelig lyshetsgradforskjell i tiliggende farger, samt bruk av ulikt materiale med ulik taktill overflate utendørs.☐ Bevisst bruk av farger og belysning vil gi enklere orienterbarhet.☐ Gulv mørkere enn vegg, vegg mørkere enn tak. Dette forenkler oppfattelse av rommets struktur.☐ Bruk av piktogram i skilting.☐ Enkle, tydelige skilt med kontrast mellom bakgrunnsfarge og bokstaver. Hvit skrift på mørk bunn eller mørk skrift på lys bunn gir god lesbarhet.
Miljø (Astma og Allergi)	<ul style="list-style-type: none">☐ Pollen allergi☐ Allergi mot støv	<ul style="list-style-type: none">☐ Unngå sandkasse nær hovedinngang☐ Unngå allergene planter nær hovedinngang og luftinntak☐ Monter luftfilter ved luftinntak☐ Det anbefales stor bruk av lukkede skap fremfor åpne hyller.

Generelt

Prosjekteringsverktøyet er inndelt i følgende hovedtema: Utearealer, Bygningens planløsning, Bygningsdeler, Installasjoner, Miljø, Skilt og Dimensjonering. Hvert hovedtema er inndelt i ulike temablad. Prosjekteringsverktøyet består av teknisk forskrift (TEK), veiledning til teknisk forskrift og anbefalte tilleggsytelser. Anbefalte tilleggsytelser gir i tillegg til veiledning til TEK en ytterligere presisering med hensyn til universell utforming. Anbefalte løsninger kan ikke kreves oppfylt, men kommunen vil likevel understreke viktigheten av å følge anbefalingene for å oppnå universell utforming. Planlegging med sikte på universell utforming forutsetter at også prinsippet om nødvendig betjeningsareal og assistanseareal følges.

Utgave (Dato for siste oppdatering)

Oppbygging av temasider

Funksjonskrav i TEK
§ Sitat / vesentlige utdrag fra funksjonskrav i teknisk forskrift (TEK)

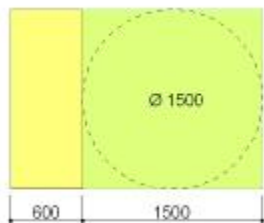
Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggsytelser
Sjekkpunkter det er viktig å ta hensyn til.	§ □ Sitat / vesentlige utdrag fra ytelsene i veiledning til teknisk forskrift (TEK) Preaksepterte løsninger / ytelsene for å oppfylle funksjonskrav i TEK. Den prosjekterende må vise til slik løsning eller tilsvarende for å oppfylle TEK.	□ Anbefalte tilleggsytelsene i de tilfelle ytelsene i veiledning til teknisk forskrift (TEK) er mangelfull. Dette er anbefalte tilleggsytelsene for å oppnå universell utforming.

Veiledende mål for innredning, inventar og utstyr	Bredde x Dybde
Dette er veiledende mål for innredning, inventar og utstyr. Mål er i all hovedsak basert på generelle anbefalinger fra Norges byggforskningsinstitutt, NBI. Valg av innredning, inventar og utstyr baseres på hvilke kvaliteter som planlegges. Innredning, inventar og utstyr som velges må kunne betjenes fra rullestol (Se nødvendig betjeningsareal).	

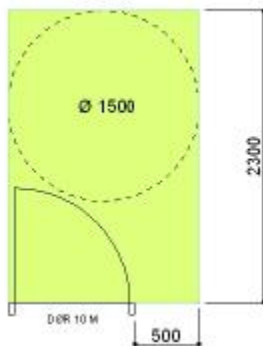
Nødvendig betjeningsareal og assistanseareal		
Betjeningsareal er det areal som bruker av rullestol trenger for å kunne betjene utstyr og innredning. Illustrasjoner viser plassering av nødvendig betjeningsareal / rullestolsirkel i forhold til utstyr og innredning.	<u>Eks.:</u> Plassering av betjeningsareal / rullestolsirkel i forkant av toalett. Det meste av forflytning fra rullestol til toalett foregår forfra eller litt på skrå forfra. Enkelte tar også sideveis forflytning til toalett. Det er samtidig anbefalt assistanseareal på begge sider av toalett. Dette gir plass for eventuelt hjelper.	<u>Eks.:</u> Plassering av betjeningsareal/rullestolsirkel i forkant av servant, slik at bruker av rullestol kan betjene servant.

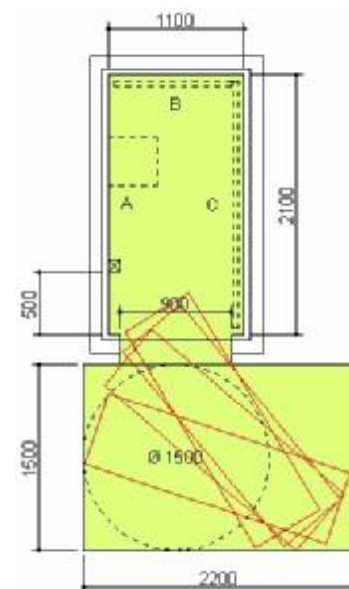
Eks.: Betjeningsareal / rullestolsirkel i forkant av fast innredning.

Eks.: Betjeningsareal / rullestolsirkel ved innadslående dør, slik at dørblad ikke overlapper rullestolsirkel.

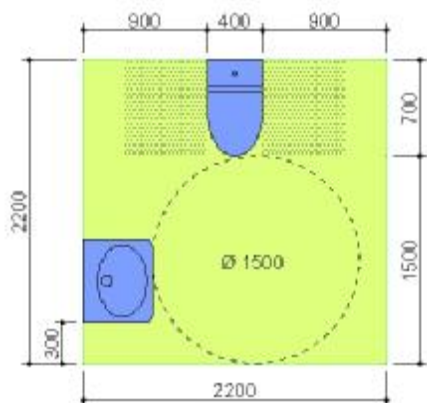

Eks.: Betjeningsareal / rullestolsirkel foran heisdør.

Eksempel på planløsninger

Eks.: Planløsning som viser sammensetning av betjeningsareal, rullestolsirkel og assistanseareal med vegghengt toalett.

Funksjonskrav i TEK

§ 10-21 Atkomst til byggverk

Atkomst fra kjørbær vei til hovedinngang, inklusive inngangen, skal være lett å finne, lett å bruke, være uten hindre og tilrettelagt for orienterings- og bevegelseshemmede for:

- boligbygning med felles inngang til flere enn 4 boliger
- arbeidsbygning
- bygning der publikum har adgang

Har byggverk flere likeverdige innganger, er det tilstrekkelig at kravene oppfylles for atkomst til én av dem. Atkomst som er brukbar for orienterings- og bevegelseshemmede skal i så fall være tydelig og spesielt merket.

Der det er nødvendig av hensyn til byggverkets forutsatte bruk skal kommunen kreve at atkomsten tilrettelegges for orienterings- og bevegelseshemmede.

Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggsytelser
Planløsning	<p>§ 10-21:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Bygninger skal være lett tilgjengelige for personer med nedsatt funksjonsevne.☐ For å oppnå tilgjengelighet for orienterings- og bevegelseshemmede utendørs, kreves tilrettelagt atkomst fra kjørbær vei til bygningens hovedinngangsdør. Kravet gjelder for boligbygninger med felles inngang til flere enn 4 boliger, arbeidsbygninger og publikumsbygninger.☐ Atkomst via garasjeanlegg kan ikke anses som hovedatkomst.☐ Atkomsten frem til inngangen må være uten hinder som kan innebære fare for blinde og svaksynte.☐ For tilgjengelighet for bevegelseshemmede vil rullestol være dimensjonerende. Tilfredsstillende diameter for å kunne snu de fleste rullestoler vil være 1,5 m.	<ul style="list-style-type: none">☐ Unngå egen atkomstvei spesielt for funksjonshemmede.☐ Tydelig definert gangbane over åpne plasser og tydelig atskilt fra kjørebane.☐ Tydelig markert atkomstvei helt fram til inngangsdøren.☐ Atkomstveien i rette vinkler med god markering av evt. retningsendringer.☐ Informasjonstavler i umiddelbar nærhet, men tilbaketrukket fra gangveien. <p>Se: Manøvernapper, skilt eller lignende 14:01.</p>
Stigning / hvileplan / benker	<p>§ 10-21:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Stigning bør ikke være større enn 1:20, unntaksvis noe brattere, men ikke brattere enn 1:12.☐ Ved høydeforskjeller over 0,6 m må stigningen avbrytes av horisontale hvileplan.	<ul style="list-style-type: none">☐ Stigning ikke brattere enn 1:12 på strekning 0 – 3,0 m.☐ Tverrfall: mindre enn 1:65.☐ Hvileplan: minimum 1,8 m x 1,8 m.☐ Benker og hvileplasser langs atkomstveien.☐ Benk plasseres til side for atkomstvei, inntrukket, slik at den ikke er til hinder for en passerende synshemmet person.☐ Benk utformet med rygg og armlene, sittehøyde 0,45 m☐ Farge benk i kontrast til bakgrunnsfarge. <p>Se: Rampe 13:03. Se: Vegnormalenes anbefaling for stigninger.</p>
Bredde	<p>§ 10-21:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Kort atkomstvei kan ha fri bredde minimum 1,4 m.☐ Erfaring og praksis har vist at dersom veien er lang, bør bredden økes til 1,8 m eller det må være møteplasser med denne bredden i maksimum 12 m avstand.☐ Hele veibredden bør kunne holdes fri for snø og is.	<ul style="list-style-type: none">☐ Bredde minimum 1,8 m for gangveger.
Nivåforskjeller / kanter / kantstein	<p>§ 10-21:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Atkomstvei må være trinnfri og den bør være mest mulig horisontal.☐ Kanter ved fortau må ikke være høyere enn 20 mm for at fortauet skal kunne benyttes av bevegelseshemmede.☐ Det må videre ikke være kant ved start rampe eller i andre deler av atkomstvei.	<ul style="list-style-type: none">☐ Nivåforskjell 20 mm ved fortauskant i forbindelse med fotgjengeroverganger.☐ Høyde kantstein: minimum 50 mm langs atkomstvei og langs hvileplan som naturlig ledelinje.

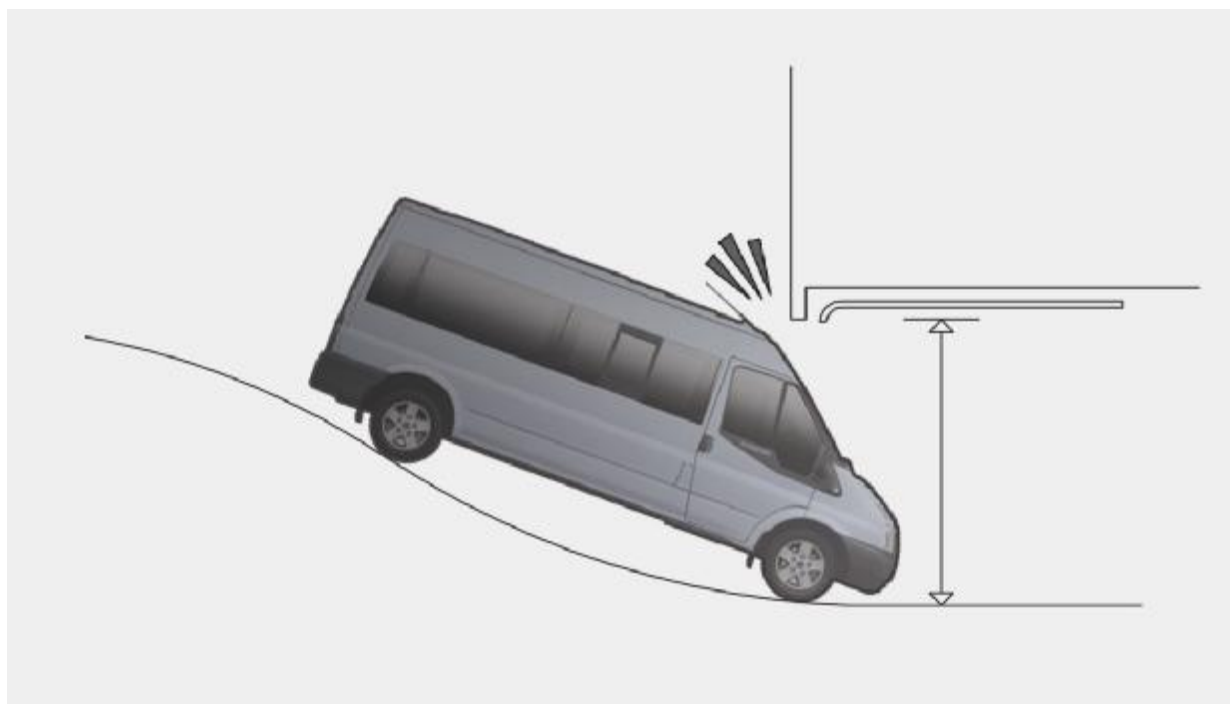
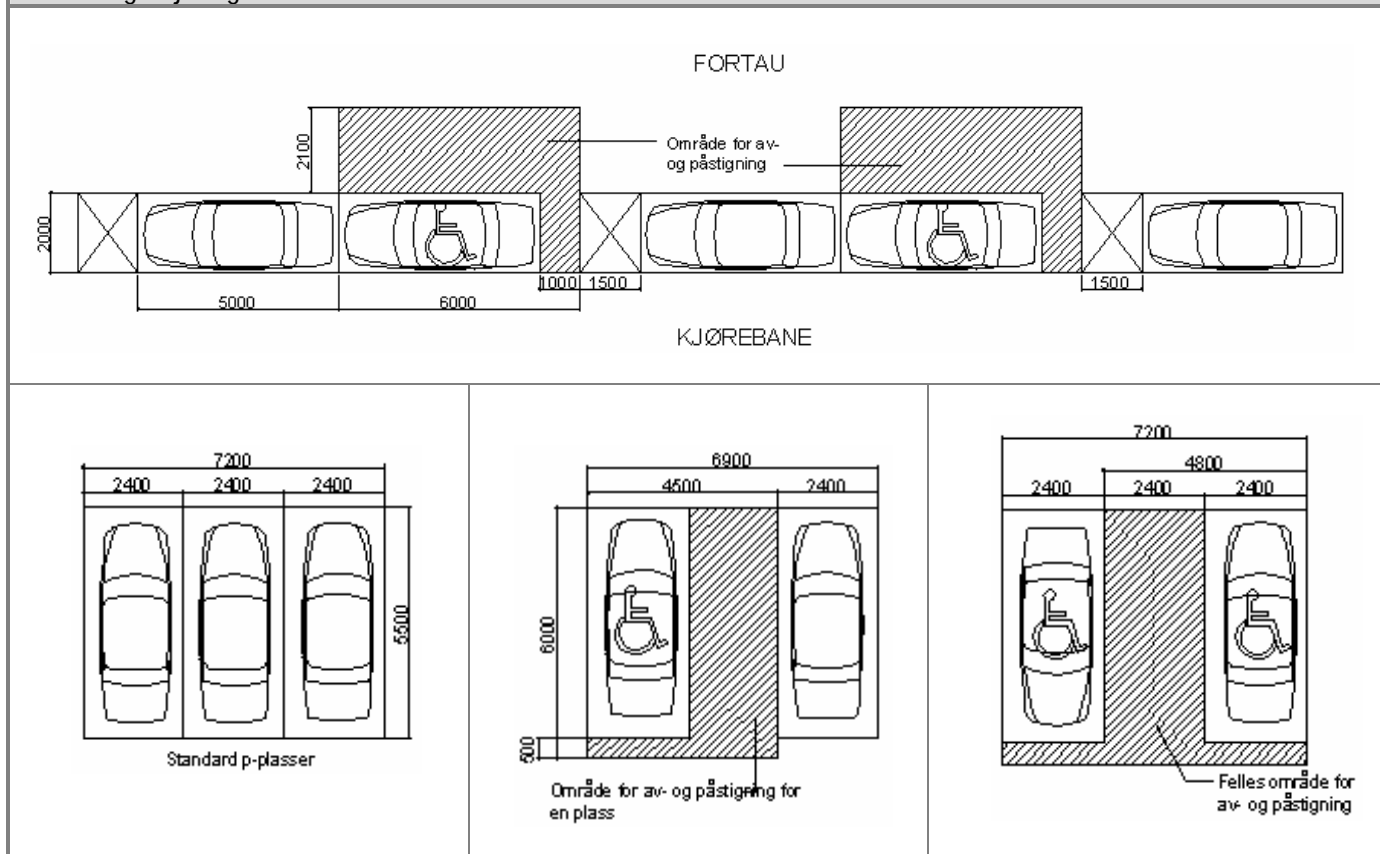
Ledelinjer	☐ Ledelinjer bør være taktile slik at de kan føles.	☐ Visuell og taktil informasjon i form av naturlige og / eller standardiserte ledende elementer som inngår i en systematisk og helhetlig plan for veifinningsinformasjon. ☐ Naturlige ledelinjer er å foretrekke der det er mulig. ☐ Oppmerksomhetsfelt ved informasjonstavler. Se: Ledelinjesystem 17:02.
Overflater	§ 10-21: ☐ Begynnelsen av atkomstvei, samt et område rett foran inngangen, bør være markert med avvikende belegg, både i tekstur og med synlig kontrast til atkomstveien for øvrig. ☐ Avvikende belegg må ha en overflate som er sklisikker og som ikke er til ulempe for bevegelseshemmede.	☐ Fast, jevn, ru og sklisikker overflate atkomstvei. ☐ Fargeforskjell mellom kanstein og atkomstveiens belegg, minimum 40 % lyshetsgradforskjell. ☐ Varmekabler i atkomstvei med stor stigning. ☐ Unngå å legge kumlokk og rister i gangbanen. ☐ Kumlokk og rister som må ligge i gangbanen: I plan med gangbanen og mellomrom mellom spiler maksimalt 13 mm.
Merking / belysning	§ 10-21: ☐ For at atkomst skal være lett å finne, kreves riktig bruk av lys, farger, kontraster, materialvariasjoner, skilting med bokstaver og skiltformat, samt en enkel og logisk plassering av merkingen. ☐ Atkomst, spesielt tilrettelagt for personer med nedsatt funksjonsevne, må merkes. Det internasjonale fremkomstsymbol benyttes. ☐ Det internasjonale fremkomtsymbolet gir informasjon om atkomst som er tilgjengelig for personer med nedsatt funksjonsevne. Symbolet kan bare brukes hvor atkomst er tilstrekkelig dimensjonert og tilgjengeligheten for øvrig tilfredsstillende forskriften. ☐ Skilt må alltid plasseres på en slik måte at det ikke er fare for sammenstøt ved alminnelig ferdsel. ☐ Under skilt som henger fra tak eller som stikker ut fra vegg, må det derfor være tilstrekkelig høyde på minst 2,1 m. ☐ For at atkomstveien skal kunne benyttes av orienteringshemmede, bør den være godt belyst slik at eventuelle ledelinjer er synlige også når det er mørkt ute. ☐ Blending må unngås.	☐ Orienteringsskilt ved atkomstveier med enkel illustrasjon over bebyggelsen samt anvisning av felles innganger og atkomstveier. ☐ Trinn og andre nivåforskjeller markert med 30 - 50 mm bred stripe i farge og tekstur som avviker fra overflaten ellers, 40 % lyshetsgradforskjell. ☐ Belysningsstyrke: gangstier og gangveier minimum 50 lux og foran hovedinngangsdør minimum 150 lux. Se: Se: Manøverknaapper, skilt eller lignende 14:01.
Beplantning		☐ Unngå beplantning av allergene planter i nærheten av atkomstvei og inngang. (Bjørk, hassel, or, osp mfl.)

Funksjonskrav i TEK	
§ 10-2 Generelle krav til utearealer I nærheten av byggverk skal det være tilstrekkelig antall parkeringsplasser tilrettelagt for bevegelseshemmede.	

Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggstyelser
Plassering	§ 10-2: ☐ Parkeringsplasser for bevegelseshemmede plasseres i nærheten av byggverket.	☐ Parkeringsplasser for bevegelseshemmede mindre enn 25 m fra hovedinngang. ☐ Parkeringsplasser for bevegelseshemmede mindre enn 50 m fra hovedinngang dersom atkomsten fra parkeringsplassen er tilnærmet horisontal. ☐ Innendørs framfor utendørs parkering.
Antall	§ 10-2: ☐ Det må avsettes minimum 1 plass. ☐ Ved bygninger hvor det forventes hyppige besøk av funksjonshemmede (sykehus, trygdekontor osv.) bør 5-10 %, men minimum 2 plasser, reserveres bevegelseshemmede. ☐ Dersom eventuelle reguleringsbestemmelser for området gir lavere parkeringsdekning for personer med nedsatt funksjonsevne enn forskriften krever, vil forskriftens krav gjelde.	☐ Av samlet antall plasser: minimum 10 % tilrettelagt for bevegelseshemmede.
Størrelse	§ 10-2: ☐ Plassene må følge dimensjoneringsmål for forflytningshemmede gitt i <i>Veg- og gateutforming – 017</i> utgitt av Vegdirektoratet.	☐ Minimumsmål parkeringsplass for bevegelseshemmede: bredde 4,5 m, lengde 6,0 m. ☐ Ved plassering av to parkeringsplasser for bevegelseshemmede ved siden av hverandre kan bredde reduseres til 3,6 m forutsatt at en bil rygger på plass. Dette gir et felles manøvreringsareal med bredde 2,4 m mellom bilene.
Fallforhold		☐ Tverrfall og fall i lengderetningen: mindre enn 1: 65.
Merking / belysning		☐ Merking av P-plasser på bakken og på stolpe. ☐ Skilting med P og symbol (piktogram) med kontrastmarkering mot bakgrunnsfarge. ☐ Belysningsstyrke: minimum 50 lux for hele parkeringsområdet. Se: <i>Manøvrerknapper, skilt eller lignende 14:01.</i>
Parkerings- og garasjeanlegg (P-hus)	§ 10-2: ☐ Minibusser med løfteplattform for rullestol er større og høyere enn ordinære personbiler. Dersom det legges opp til parkering for bevegelseshemmede i garasjeanlegg, bør innkjørsel, utkjørsel og biloppstillingsplasser være i områder med tilstrekkelig høyde. Eventuelt kan det etableres alternativ parkering ute i nærheten av hovedinngang. ☐ Parkeringsplasser for bevegelseshemmede i garasjekjeller må plasseres slik at det er enkel og kort atkomst til heis.	☐ Parkeringsplasser for bevegelseshemmede samlet gruppevis og fortrinnsvis nær heis eller utgang. ☐ Manøvreringsareal og parkeringsplasser for bevegelseshemmede utformet slik at både biler med løfteplattform bak eller på siden kan benyttes. ☐ Veiledende mål for biler med løfteplattform: høyde 2,05 m, bredde 2,25 m og lengde 5,30 m. ☐ Inn- og utkjøring fra parkeringsplass og garasjeanlegg. Slak overgang fra skrått nivå utendørs til plant nivå innenfor garasjeport. ☐ Areal sluse fra parkeringskjeller minimum 1,6 m x 2,5 m og med dører i kortendene. ☐ Frastillingsplass / ladestasjon for elektrisk uterullestol nær sluse til heis. ☐ Kontakter for lading på vegg 1,0 m over gulv. ☐ Belysningsstyrke: minimum 100 lux. Se: <i>Vindfang/Sluse 12:02.</i> Se: <i>Dører 13:04</i>

Nødvendig betjeningsareal

Fri høyde avhenger av bilstørrelse og rampens form. Fri høyde slik at biler med løfteplattform kan kjøre inn og ut av parkerings- og garasjeanlegg.

Funksjonskrav i TEK

§ 10-21 Atkomst til byggverk

Atkomst fra kjørbær vei til hovedinngang, inklusive inngangen, skal være lett å finne, lett å bruke, være uten hindringer og tilrettelagt for orienterings- og bevegelseshemmede for:

- arbeidsbygning
- byggverk der publikum har adgang

§ 10-31 Planløsning og størrelse

3. Atkomst i byggverk

I byggverk med atkomst fra kjørbær vei til hovedinngang etter § 10-21 skal atkomst videre fra hovedinngang helt frem til, og inklusive, inngangsdøren være brukbar for orienterings- og bevegelseshemmede til følgende deler av byggverket:

- arbeidsplass, herunder pauserom og sanitærrrom mv. egnet for orienterings- og bevegelseshemmede
- del av byggverk der publikum har adgang

Atkomst som er brukbar for orienterings- og bevegelseshemmede skal være utformet slik at den er lett å finne og lett bruke.

Dersom bygningen har flere atkomster og disse er forbundet med innvendig kommunikasjonsvei, skal denne være brukbar for orienterings- og bevegelseshemmede.

§ 10-37 Bevegelige bygningsdeler

Bevegelige bygningsdeler, som vindu, dør, heis, rulletrapp mv., skal være lette å se og lette å bruke.

§ 10-5 Generelle krav til kommunikasjonsveier

Bestemmelsene i dette kapittel skal sikre gode og trygge kommunikasjonsveier ved nivåforskjeller for inngang til byggverk og inne i byggverk. Bestemmelsene gjelder tilsvarende for andre byggverk.

Kommunikasjonsveier skal utformes slik at de er hensiktsmessige i forhold til den ferdsel og transport som vil forekomme der. De skal være utformet slik at de kan brukes av orienteringshemmede. Der det er krevd, skal kommunikasjonsvei være tilrettelagt for bevegelseshemmede.

Ved nivåforskjeller skal kommunikasjonsvei ha forsvarlig stigningsforhold og ha solid håndlist på begge sider. Slik håndlist skal gi godt grep. Der nivåforskjell skal være tilrettelagt for bevegelseshemmede må den være utformet slik at person i rullestol kan benytte begge håndlistene.

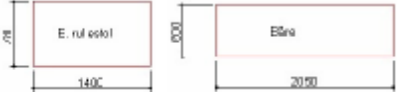
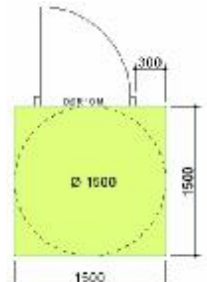
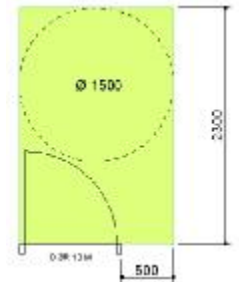
Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggstyelser
Planløsning / størrelse	<ul style="list-style-type: none">☐ Det må i prosjektering og utførelse legges til rette for oversiktlige og logiske kommunikasjonsveier.☐ Kravene gjelder for kommunikasjonsveier til alle de deler av bygningen som skal være tilgjengelig for publikum.☐ Tilfredsstillende snuareal for rullestol er 1,5 m x 1,5 m.	<ul style="list-style-type: none">☐ Logisk oppbygget planløsning som er enkel og intuitiv å forstå.☐ I store åpne rom: naturlige gangbaner som defineres tydelig samt leder til utgang, skranke, infotavle etc.☐ Snusirkel: $\emptyset = 1,5$ m.
Hovedinngang	<p>§ 10-21:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Skyvedør med automatisk åpning og lukking vil være hensiktsmessig for både orienterings- og bevegelseshemmede. Der slik skyvedør utgjør del av rømningsvei, må døren tilfredsstillende kravene i henhold til § 7-27.☐ Karuselldør er vanskelig å bruke både for personer med nedsatt funksjonsevne og personer med barnevogn. Dersom det brukes slike dører, bør de suppleres med sidehengslet dør eller med en betjeningsknapp som holder karuselldøren i åpen stilling.☐ Manuell åpning bør kunne skje med minst mulig kraft, maksimum 20 N (2,0 kg).	<ul style="list-style-type: none">☐ Hovedinngang utformet slik at den kan benyttes av alle.☐ Hovedinngang som i sin utforming og plassering tydelig signaliserer sin funksjon.☐ Hovedinngang rettvinklet i forhold til atkomstvei.☐ Hovedinngang synlig utformet og intuitivt plassert, slik at skilting er unødvendig.☐ Hovedinngangsdør i tydelig fargeforskjell til veggfarge.☐ Hovedinngang utformet med klimaskjerming.☐ Unngå karuselldør.☐ Glassdører og glassfelt med sikkerhetsglass og merket tydelig i to høyder, ca. 0,9 m og 1,45 m over gulv, med lyse horisontale markeringsbånd eller losholter i glassfeltets bredde ut fra hvilken farge bakgrunnsfargen i rommet har. Hvit farge gir best kontrast mot en mørk glassflate.☐ Glassdører merkes ulikt fra glasspartier i vegg.☐ Ingen høydeforskjell mellom terreng ute og gulv inne og ingen terskel.

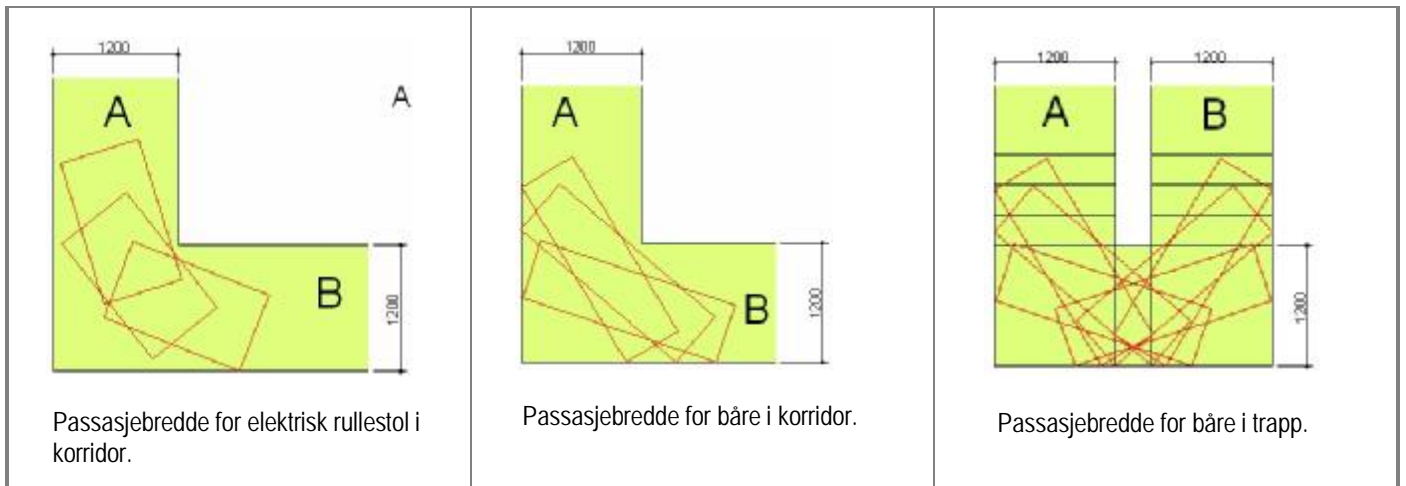

		☐ "Lydfyr" / "snakkende skilt" som gir akustiske signaler / tale etter aktivisering med infrarødt lys. Betjeningsareal, se: Illustrasjoner. Se: Dører 13:04. Se: Manøvernapper, skilt eller lignende 14:01.
Område foran hovedinngang	§ 10-21: ☐ Foran inngangsdør til bygninger og byggverk hvor det er krav til brukbarhet for orienterings- og bevegelsehemmede må det være mulig for person i rullestol å kunne åpne/lukke dør, samt å snu. ☐ Tilfredsstillende snuareal for rullestol er et horisontalt plan på 1,5 x 1,5 m.	☐ Snusirkel for rullestol $\varnothing = 1,5$ m uten overlappning av dørs slag ☐ Oppmerksomhetsfelt med taktil og visuell kontrast, tilsvarende dørens / hovedinngangens bredde. ☐ Riståpninger med lengderetning i ganglinje. ☐ Nedfelt dørmatte av god kvalitet på innside av hovedinngangsdør. ☐ Eventuelt rekkverk føres frem til inngangsdør. Se: Dører 13:04.
Sluse / vindfang		☐ Snusirkel for rullestol: $\varnothing = 1,5$ m uten overlappning av dørs slag. Se: Vindfang / sluse 12:02.
Plassering heis / trapp		☐ Heis og trapp plassert nær hovedinngang slik at de er lette (intuitive) å finne. Heis i nærhet av trapp. Se: Heis 13:01. Se: Trapp 13:02.
Orientering i bygget	§ 10-21: ☐ Alternativ og likeverdig inngang må være tydelig og merket spesielt.	☐ Hovedinngang utformes for alle. ☐ Tydelig fargeforskjell mellom dør og vegg: minimum 40 % lyshetsgradforskjell. ☐ Tydelig fargeforskjell mellom gulv og vegg. ☐ Ledelinje fra hovedinngangsdør til heis og resepsjon med varselindikator og taktilt felt foran heisdør. ☐ Ledelinjer legges i gangretningen i rette vinkler og retningsendringer markeres. ☐ Material- / fargekontraster i gulv kan brukes som markeringer og ledelinjer. Disse skal føre hen til et mål. ☐ Varselindikator foran hovedtrapp oppe og nede. ☐ Skilting av heis i kommunikasjonsvei av type vingskilt. ☐ Unngå blending og motlys. Se: Trapp 13:02. Se: Manøvernapper, skilt eller lignende 14:01. Se: Ledelinjesystem 17:02.
Frastillingsplass elektrisk rullestol		☐ Frastillingsplass for rullestol 0,9 m x 1,5 m og nødvendig areal for forflytning mellom elektrisk rullestol og manuell rullestol nær hovedinngang. ☐ Lademulighet og stikkontakt plassert 1,0 m over gulv.
Korridor	§ 10-31: ☐ Korridorer med vindu i enden vil kunne medføre blending og redusere muligheten for synshemmede til å finne frem. Slike løsninger må unngås.	☐ Fri bredde: minimum 1,5 m. Se: Dører 13:04.
Nivåforskjeller / skråplan	§ 10-21: ☐ Nivåforskjell mellom planet utenfor og gulv innenfor ytterdør bør være minst mulig. ☐ Ved inngang som det stilles krav til etter § 10-21, må eventuelt trapp erstattes eller suppleres med rampe.	☐ Unngå høydeforskjell mellom terreng utenfor og gulv innenfor ved hovedinngang. ☐ Trinnfri korridor . ☐ Unngå skråplan i kommunikasjonsveier.
Overflater		☐ Unngå mørke felter i gulv. (Demente kan oppfatte dette som hull.) ☐ Søylor: lyshetskontrast mot bakgrunn, helst hele søylen eller nedre del inntil høyde 1,45 m. ☐ Gulvbelegg i korridor: Hardt, jevnt og sklisikkert. ☐ Sklisikre og ensfargede gulvoverflater med unntak av ledelinjer.

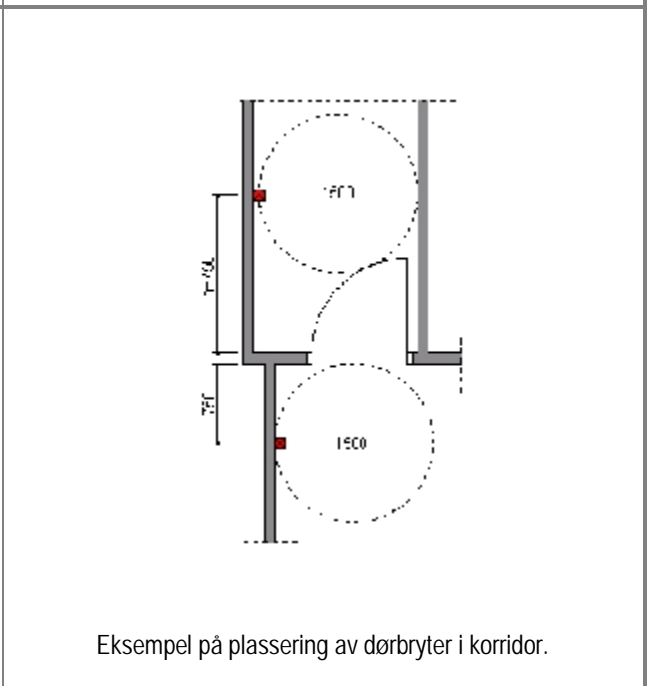
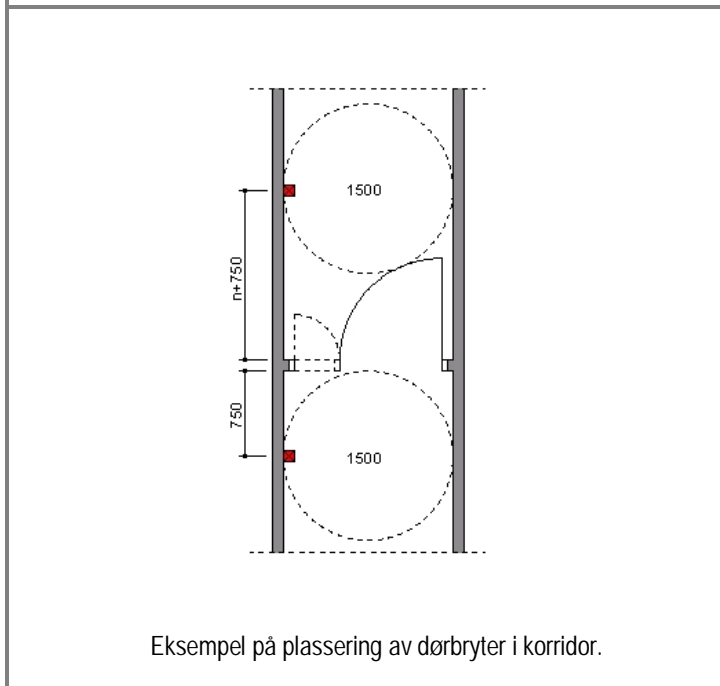
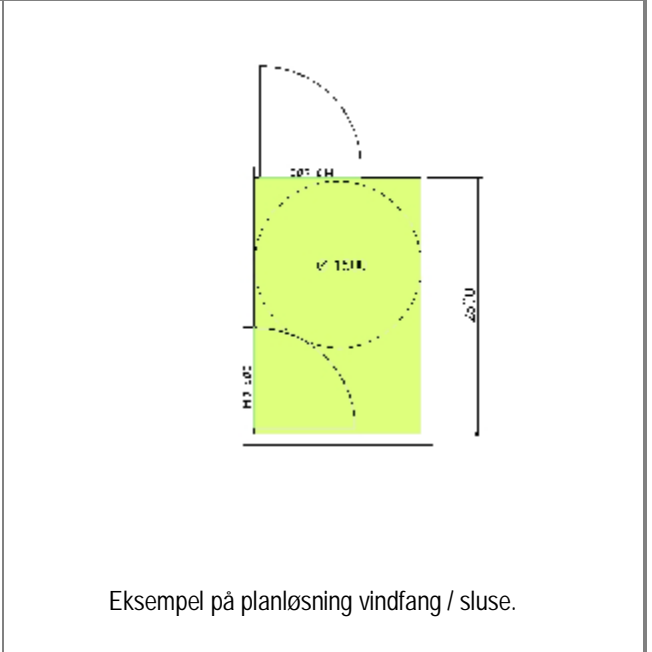

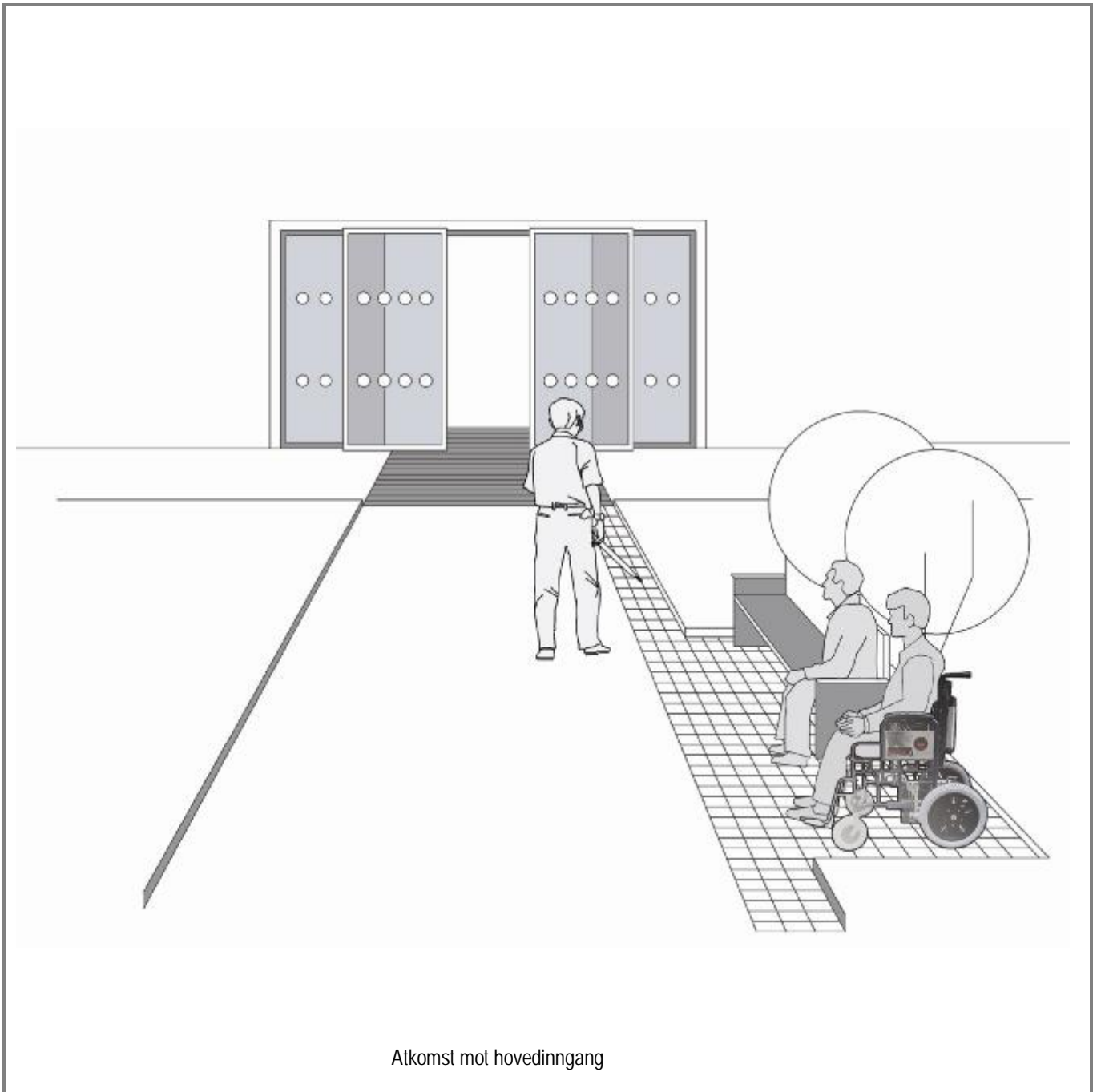
		☐ Unngå blanke, speilende overflater. ☐ Nedfelt dørmatte på innside av hovedinngangsdør. ☐ Utvendig rist med åpninger som ikke overstiger 20 mm.
Lydforhold	§ 8-42 nr. 4 Etterklang: ☐ I rom der det er spesielle behov for støydemping eller akustisk regulering for å gi taleforståelighet, må overflatene ha lydabsorpsjonsegenskaper som sikrer dette.	☐ Himlinger med akustisk demping. ☐ Jevn demping av alle frekvenser innenfor høreområdet. Jf. NS 8175 Lydforhold i bygninger. Lydklasse A.
Dagslys / belysning / fargevalg	§ 10-21: ☐ Hovedinngang som det stilles krav til etter § 10-21 må ha belysning som gir godt lys på trinn, ringeknapper, skilt etc. § 10-5: ☐ Generelt må dagslys, belysning og fargevalg planlegges samtidig for å fremheve omgivelsenes hovedformer og interessepunkter. ☐ Viktige steder som f.eks. informasjonstavler o.l. bør markeres med spesiell farge samt kunstig belysning. ☐ Belysning mot blanke flater samt motlys i ende av korridor gir blending og bør unngås.	☐ Punktbelysning på inngangsdører, heisdører, utstyr og installasjoner. Minimum belysningsstyrke: ☐ Hovedinngang: ute minimum 150 lux. ☐ Infotavle, navneskilt og ringeknapper: ute minimum 150 lux. ☐ Korridor / trapp: 300 lux. ☐ Blendfri belysning. ☐ Kombinasjon av direkte og indirekte belysning. ☐ Dagslys som føres inn fra siden. Se: Elektriske installasjoner 14:02.

Nødvendig betjeningsareal																										
<p>Tegnforklaring</p> <p> Nødvendig gulvflate</p> <p> Transpormøbel</p> <p>Dimensjonerende mål for elektrisk rullestol og bære.</p>	<p>Tabell</p> <table border="1"><tr><td>A</td><td>150</td><td>140</td><td>130</td><td>120</td><td>110</td><td>100</td><td>90</td></tr><tr><td>B</td><td>90</td><td>100</td><td>110</td><td>120</td><td>130</td><td>140</td><td>150</td></tr><tr><td></td><td>240</td><td>240</td><td>240</td><td>240</td><td>240</td><td>240</td><td>240</td></tr></table> <p>Tabell som viser nødvendig passasjebredde i korridor og trapp for rullestol og bære.</p>	A	150	140	130	120	110	100	90	B	90	100	110	120	130	140	150		240	240	240	240	240	240	240	 <p>Betjeningsareal ved utadslående dør.</p> <p>Betjeningsareal ved innadslående dør.</p>
A	150	140	130	120	110	100	90																			
B	90	100	110	120	130	140	150																			
	240	240	240	240	240	240	240																			

Eksempel på planløsninger

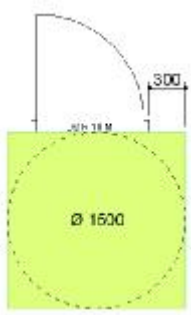
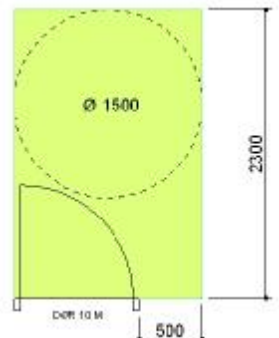

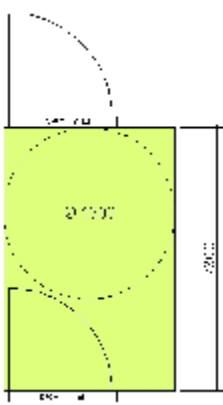
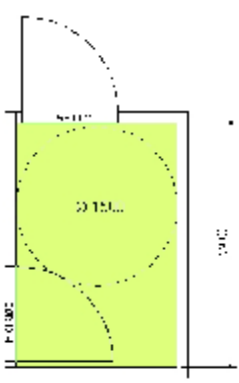
Atkomst mot hovedinngang

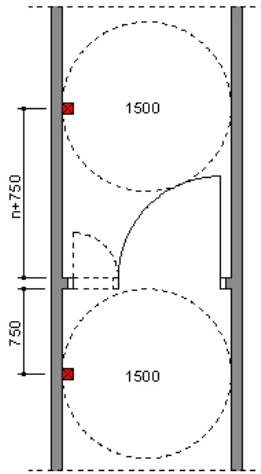

Funksjonskrav i TEK	
§ 10-31 Planløsning og størrelse	
1. Generelle krav	
Ethvert byggverk og ethvert rom skal ha planløsning og størrelse som er egnet til formålet.	

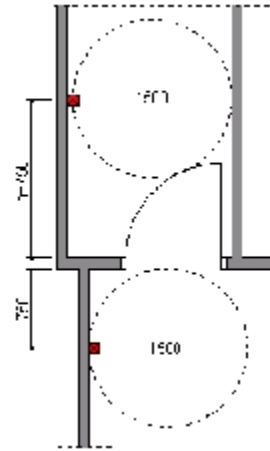
Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggstyelser
Planløsning / størrelse		☐ Snusirkel: $\varnothing = 1,5$ m uten overlappning av dørslag. ☐ Passasjebredden: minimum 0,9 m. ☐ Betjeningsareal for åpning av dører, se: Illustrasjoner.
Dører	§ 10-37: ☐ Følgende dører må ha minst 10M og må kunne brukes av orienterings- og bevegelseshemmede: - dører i inngang til bygg nevnt i § 10-21 - dører i kommunikasjonsvei	☐ Passasjebredden: minimum 0,9 m. Se: Dører 13:04.
Farge / markeringer		☐ Lys farge i himlinger. ☐ Fargeforskjell mellom gulv og vegg og mellom dør og vegg.
Belysning / installasjoner		☐ Belysningsstyrke: 300 lux. Se: Plassering av bryter for elektrisk døråpner. Se: Elektriske installasjoner 14:02.

Nødvendig betjeningsareal	
<p>Tegnforklaring.</p> Betjeningsareal	
 <p>Betjeningsareal ved utadslående dør.</p>	 <p>Betjeningsareal ved innadslående dør.</p>

Eksempel på planløsninger	
 <p>Eksempel på planløsning vindfang / sluse.</p>	 <p>Eksempel på planløsning vindfang / sluse.</p>

Eksempel på plassering av bryter for elektrisk døråpner.

Eksempel på plassering av bryter for elektrisk døråpner.

Funksjonskrav i TEK
<p>§ 10-31 Planløsning og størrelse</p> <p>1. Generelle krav</p> <p>Ethvert byggverk og ethvert rom skal ha planløsning og størrelse som er egnet til formålet.</p>
<p>§ 10-32 Toaletter, garderobe mv.</p> <p>Bygning for varig opphold skal ha tilstrekkelig antalltoaletter.</p> <p>I arbeidsbygninger skal det være adskilte toaletter for damer og herrer. Et tilstrekkelig antall, minst ett, skal være utformet og tilrettelagt for orienterings- og bevegelseshemmede.</p> <p>I publikumsbygninger med toalett, garderobe eller sanitærrom for publikum skal et tilstrekkelig antall slike rom, minst ett, være utformet og tilrettelagt for orienterings- og bevegelseshemmede.</p> <p>Toalett, garderobe eller sanitærrom som er tilrettelagt for orienterings- og bevegelseshemmede skal være særskilt og tydelig merket.</p>
<p>§ 10-36 Fast innredning</p> <p>Enhver bygning skal ha tilstrekkelig fast innredning for tilfredsstillende brukskvalitet.</p>

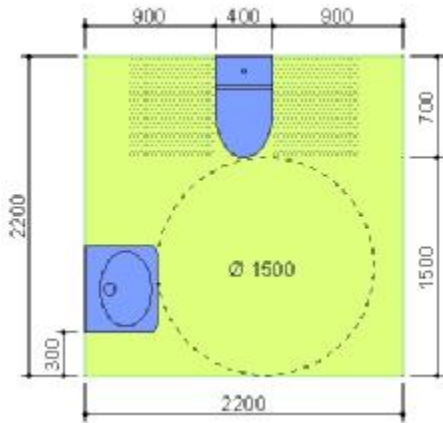
Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggsytelser
Planløsning / størrelse	<p>§ 10-32:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Dersom det er toalett i bygning for publikum skal minst ett toalett være brukbart for orienterings- og bevegelseshemmede.☐ Toalett med fri sideplass for rullestolbruker på begge sider må ha minstemål på 2200 mm x 2250 mm hvis det er ett toalett.☐ Minstemålet er 1800 mm x 2250 mm dersom det er to i nærheten av hverandre. Fri sideplass for disse toalettene bør speilvendes.☐ Det bør være muligheter for bruk av armstøtter i tilknytning til WC. <p>§ 10-36:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ I den utstrekning bygning har fast innredning som tilrettelegges for brukerne, må også brukskvalitet for personer med nedsatt funksjonsevne ivaretas.	<ul style="list-style-type: none">☐ Plassering av utstyr i forhold til hverandre er avgjørende for hvordan toalettet vil fungere.☐ Snusirkel: Ø = 1,5 m.☐ Servantplassering minimum 0,3 m fra vegg slik at det blir assistanseareal på begge sider foran servant.☐ Betjeningsareal 0,9 m på begge sider av toalett.☐ Betjeningsareal 0,9 m på en side og 0,6 m på den andre siden når det er to speilvendte toalett i nærheten av hverandre.☐ Toalett plassert på motstående vegg for døråpning.☐ Fri passasjebredde mellom forkant toalett og kant servant.
Dører	<p>§ 10-37:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Dører til alle rom der en rullestolbruker kan få behov for adgang, bør være minst 9 M.☐ Innvendige dører bør være uten terskel, såfremt dette ikke strider mot branntekniske krav eller lydkrav i den tekniske forskriften.	<ul style="list-style-type: none">☐ Utadslående dør toalett.☐ Bøylehåndtak på innside monteres midt på dør 0,85 m over gulv på skrå med laveste punkt mot hengselside.☐ Låsemekanisme som er lett å se og lett å bruke. <p>Se: Dører 13:04.</p>
Nivåforskjeller		<ul style="list-style-type: none">☐ Unngå nivåforskjell mellom gulv toalett og gulv i tilstøtende rom.☐ Unngå terskler.
Overflater / kledninger	<p>§ 10-32:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Toalett bør planlegges med sklisikre gulv.	<ul style="list-style-type: none">☐ Vegger med underliggende 12 mm kryssfiner eller lignende som muliggjør ettermontering av utstyr.
Farge / markeringer	<p>§ 10-32:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Kontrastfarger og markeringer må brukes for å tilrettelegges for orientershemmede, f.eks. må vask og WC komme tydelig frem i rommet.☐ Gulv og vegger bør ha ulik fargekontrast.	<ul style="list-style-type: none">☐ Lys farge i himlinger.☐ Lyshetsgradforskjell 40 % mellom gulv og vegg.☐ Alt montert utstyr i kontrastfarge mot bakgrunn.
Innredning / utstyr	<p>§ 10-32:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Speil bør monteres slik at både sittende og stående kan bruke det.	<ul style="list-style-type: none">☐ Toalett med armstøtter som har høyde 0,22 m over toalettsete.☐ Gulvmontert toalett: avstand fra vegg til forkant toalett 0,85 m.☐ Veggmontert toalett: Avstand fra vegg til forkant toalett 0,70m.☐ Toalettppapirholder plasseres under armstøtter.☐ Høyde toalett: 0,46 m + toaletttrinn.

		☐ Overkant servant: 0,8 m fra gulv. ☐ Fri høyde under servant minimum 0,67 m. ☐ Avstand forkant servant til vegg 0,50 m. ☐ Servantbatteri med enhåndsgrep, lang hendel og skåldesperre. ☐ Såpedispenser og holder for tørkepapir i kontrastfarge til bakgrunn montert 1,1 m fra gulv målt i underkant av utstyr. ☐ Speil som dekker området 0,8 m – 2,0 m over gulvnivå. ☐ Intrukket vannlås under servant for å få plass for betjening for rullestolbruker.
Belysning / installasjoner		☐ Generell belysningsstyrke: minimum 300 lux. ☐ Blendingsfri punktbelysning over eller på begge sider av speil. ☐ Dobbelt stikkontakt montert 1,0 m fra gulv ved siden av speil. Se: Elektriske installasjoner 14:02.
Merking	§ 10-32: ☐ Handikaptaolett skal være tydelig merket med symbol.	Se: Manøverknapper, skilt eller lignende 14:01.

Veiledende mål for innredning, inventar og utstyr	Bredde x Dybde
Gulvmontert WC	0,4 m x 0,7 m
Veggmontert WC	0,4 m x 0,6 m
Servant	0,6 m x 0,5 m
Stellebord barn	0,9 m x 0,9 m
Stellebord funksjonshemmet barn	0,8 m x 1,5 m

Nødvendig betjeningsareal og assistanseareal		
Tegnforklaring. 		
Betjeningsareal og assistanseareal ved gulvmontert klosett.	Betjeningsareal og fri sideplass ved servant.	

Eksempel på planløsninger

Eksempel på planløsning m/ vegghengt toalett.

Forflytning fra rullestol til toalett på skrå forfra.

Forflytning fra rullestol til toalett fra siden av toalett.

Illustrasjon: HRH Design.

Betjening av vask.

Betjening av dør inn til toalett.
Bruk av støttehåndtak på dørvegg.

Funksjonskrav i TEK
<p>§ 10-31 Planløsning og størrelse</p> <p>1. Generelle krav</p> <p>Ethvert byggverk og ethvert rom skal ha planløsning og størrelse som er egnet til formålet.</p>
<p>§ 10-32 Toaletter, garderobe mv.</p> <p>Bygning for varig opphold skal ha tilstrekkelig antalltoaletter.</p> <p>I arbeidsbygninger skal det være adskilte toaletter for damer og herrer. Et tilstrekkelig antall, minst ett, skal være utformet og tilrettelagt for orienterings- og bevegelseshemmede.</p> <p>I publikumsbygninger med toalett, garderobe eller sanitærrom for publikum skal et tilstrekkelig antall slike rom, minst ett, være utformet og tilrettelagt for orienterings- og bevegelseshemmede.</p> <p>Toalett, garderobe eller sanitærrom som er tilrettelagt for orienterings- og bevegelseshemmede skal være særskilt og tydelig merket.</p>
<p>§ 10-36 Fast innredning</p> <p>Enhver bygning skal ha tilstrekkelig fast innredning for tilfredsstillende brukskvalitet.</p>

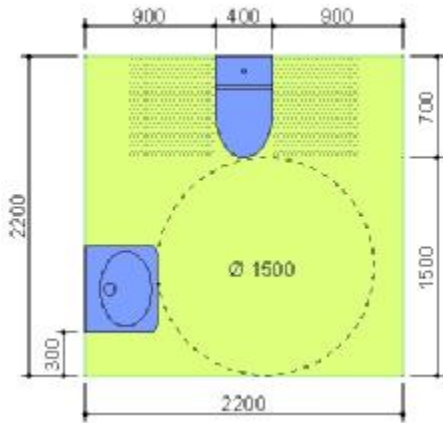
Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggsytelser
Planløsning / størrelse	<p>§ 10-32:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Dersom det er toalett i bygning for publikum skal minst ett toalett være brukbart for orienterings- og bevegelseshemmede.☐ Toalett med fri sideplass for rullestolbruker på begge sider må ha minstemål på 2200 mm x 2250 mm hvis det er ett toalett.☐ Minstemålet er 1800 mm x 2250 mm dersom det er to i nærheten av hverandre. Fri sideplass for disse toalettene bør speilvendes.☐ Det bør være muligheter for bruk av armstøtter i tilknytning til WC. <p>§ 10-36:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ I den utstrekning bygning har fast innredning som tilrettelegges for brukerne, må også brukskvalitet for personer med nedsatt funksjonsevne ivaretas.	<ul style="list-style-type: none">☐ Plassering av utstyr i forhold til hverandre er avgjørende for hvordan toalettet vil fungere.☐ Snusirkel: Ø = 1,5 m.☐ Servantplassering minimum 0,3 m fra vegg slik at det blir assistanseareal på begge sider foran servant.☐ Betjeningsareal 0,9 m på begge sider av toalett.☐ Betjeningsareal 0,9 m på en side og 0,6 m på den andre siden når det er to speilvendte toalett i nærheten av hverandre.☐ Toalett plassert på motstående vegg for døråpning.☐ Fri passasjebredde mellom forkant toalett og kant servant.
Dører	<p>§ 10-37:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Dører til alle rom der en rullestolbruker kan få behov for adgang, bør være minst 9 M.☐ Innvendige dører bør være uten terskel, såfremt dette ikke strider mot branntekniske krav eller lydkrav i den tekniske forskriften.	<ul style="list-style-type: none">☐ Utadslående dør toalett.☐ Bøylehåndtak på innside monteres midt på dør 0,85 m over gulv på skrå med laveste punkt mot hengselside.☐ Låsemekanisme som er lett å se og lett å bruke. <p>Se: Dører 13:04.</p>
Nivåforskjeller		<ul style="list-style-type: none">☐ Unngå nivåforskjell mellom gulv toalett og gulv i tilstøtende rom.☐ Unngå terskler.
Overflater / kledninger	<p>§ 10-32:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Toalett bør planlegges med sklisikre gulv.	<ul style="list-style-type: none">☐ Vegger med underliggende 12 mm kryssfiner eller lignende som muliggjør ettermontering av utstyr.
Farge / markeringer	<p>§ 10-32:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Kontrastfarger og markeringer må brukes for å tilrettelegges for orientershemmede, f.eks. må vask og WC komme tydelig frem i rommet.☐ Gulv og vegger bør ha ulik fargekontrast.	<ul style="list-style-type: none">☐ Lys farge i himlinger.☐ Lyshetsgradforskjell 40 % mellom gulv og vegg.☐ Alt montert utstyr i kontrastfarge mot bakgrunn.
Innredning / utstyr	<p>§ 10-32:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Speil bør monteres slik at både sittende og stående kan bruke det.	<ul style="list-style-type: none">☐ Toalett med armstøtter som har høyde 0,22 m over toalettsete.☐ Gulvmontert toalett: avstand fra vegg til forkant toalett 0,85 m.☐ Veggmontert toalett: Avstand fra vegg til forkant toalett 0,70m.☐ Toalettppapirholder plasseres under armstøtter.☐ Høyde toalett: 0,46 m + toaletttrinn.

		☐ Overkant servant: 0,8 m fra gulv. ☐ Fri høyde under servant minimum 0,67 m. ☐ Avstand forkant servant til vegg 0,50 m. ☐ Servantbatteri med enhåndsgrep, lang hendel og skåldesperre. ☐ Såpedispenser og holder for tørkepapir i kontrastfarge til bakgrunn montert 1,1 m fra gulv målt i underkant av utstyr. ☐ Speil som dekker området 0,8 m – 2,0 m over gulvnivå. ☐ Intrukket vannlås under servant for å få plass for betjening for rullestolbruker.
Belysning / installasjoner		☐ Generell belysningsstyrke: minimum 300 lux. ☐ Blendingsfri punktbelysning over eller på begge sider av speil. ☐ Dobbelt stikkontakt montert 1,0 m fra gulv ved siden av speil. Se: Elektriske installasjoner 14:02.
Merking	§ 10-32: ☐ Handikoptoalett skal være tydelig merket med symbol.	Se: Manøverknapper, skilt eller lignende 14:01.

Veiledende mål for innredning, inventar og utstyr	Bredde x Dybde
Gulvmontert WC	0,4 m x 0,7 m
Veggmontert WC	0,4 m x 0,6 m
Servant	0,6 m x 0,5 m
Stellebord barn	0,9 m x 0,9 m
Stellebord funksjonshemmet barn	0,8 m x 1,5 m

Nødvendig betjeningsareal og assistanseareal		
Tegnforklaring. 		
<p>Betjeningsareal og assistanseareal ved gulvmontert klosett.</p>	<p>Betjeningsareal og fri sideplass ved servant.</p>	

Eksempel på planløsninger

Eksempel på planløsning m/ vegghengt toalett.

Forflytning fra rullestol til toalett på skrå forfra.

Forflytning fra rullestol til toalett fra siden av toalett.

Illustrasjon: HRH Design.

Betjening av vask.

Betjening av dør inn til toalett.
Bruk av støttehåndtak på dørvegg.

Funksjonskrav i TEK
<p>§ 10-31 Planløsning og størrelse</p> <p>1. Generelle krav</p> <p>Ethvert byggverk og ethvert rom skal ha planløsning og størrelse som er egnet til formålet.</p>
<p>§ 10-32 Toaletter, garderobe mv.</p> <p>Bygning for varig opphold skal ha tilstrekkelig antalltoaletter.</p> <p>I arbeidsbygninger skal det være adskilte toaletter for damer og herrer. Et tilstrekkelig antall, minst ett, skal være utformet og tilrettelagt for orienterings- og bevegelseshemmede.</p> <p>I publikumsbygninger med toalett, garderobe eller sanitærrom for publikum skal et tilstrekkelig antall slike rom, minst ett, være utformet og tilrettelagt for orienterings- og bevegelseshemmede.</p> <p>Toalett, garderobe eller sanitærrom som er tilrettelagt for orienterings- og bevegelseshemmede skal være særskilt og tydelig merket.</p>
<p>§ 10-36 Fast innredning</p> <p>Enhver bygning skal ha tilstrekkelig fast innredning for tilfredsstillende brukskvalitet.</p>

Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggsytelser
Planløsning / størrelse	<p>§ 10-36:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ I den utstrekning bygning har fast innredning som tilrettelegges for brukerne, må også brukskvalitet for personer med nedsatt funksjonsevne ivaretas.	<ul style="list-style-type: none">☐ Snusirkel: Ø = 1,5 m.☐ Servantplassering minimum 0,3 m fra vegg slik at det blir assistanseareal på begge sider foran servant.☐ Betjeningsareal 0,9 m på begge sider av toalett.☐ Betjeningsareal 0,9 m på en side og 0,6 m på den andre siden når det er to speilvendte toalett i nærheten av hverandre.☐ Toalett plassert på motstående vegg for døråpning.☐ Fri passasjebredde 0,9 m mellom forkant toalett og kant servant.☐ Dusjareal: minimum 1,3 m x 1,4 m.☐ Dusjareal ved siden av toalett.
Dører	<p>§ 10-37:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Dører til alle rom der en rullestolbruker kan få behov for adgang, bør være minst 9 M.☐ Innvendige dører bør være uten terskel, såfremt dette ikke strider mot branntekniske krav eller lydkrav i den tekniske forskriften.	<ul style="list-style-type: none">☐ Utadslående dør toalett.☐ Bøylehåndtak på innside monteres midt på dør 0,85 m over gulv på skrå med laveste punkt mot hengselside.☐ Låsemekanisme som er lett å se og lett å bruke. <p>Se: Dører 13:04.</p>
Nivåforskjeller / fall til sluk	<p>§ 8-37 nr. 3</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Det må være tilfredsstillende fall på gulv mot sluk. Tilfredsstillende fall vil være 1:50 minst 0,8 m ut fra sluket.	<ul style="list-style-type: none">☐ Unngå nivåforskjell mellom gulv toalett og gulv i tilstøtende rom.☐ Unngå terskler.
Overflater / kledninger	<p>§ 10-32:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Toalett bør planlegges med sklisikre gulv.	<ul style="list-style-type: none">☐ Vegger med underliggende 12 mm kryssfiner eller lignende som muliggjør ettermontering av utstyr.☐ Sklisikkert gulv i dusjsone.☐ Skapdører og bøylehåndtak med minimum 40 % lyshetsgradforskjell til bakgrunnsfarge.
Farge / markeringer	<p>§ 10-32:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Kontrastfarger og markeringer må brukes for å tilrettelegge for orientershemmede, f.eks. må vask og WC komme tydelig frem i rommet.☐ Gulv og vegger bør ha ulik fargekontrast.	<ul style="list-style-type: none">☐ Lys farge i himlinger.☐ Lyshetsgradforskjell 40 % mellom gulv og vegg.☐ Alt montert utstyr i kontrastfarge mot bakgrunn.
Innredning / utstyr	<p>§ 10-32:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Det bør monteres støttehåndtak.☐ Eventuelt sluk bør monteres til side for der man skal stå.☐ Speil bør monteres slik at både sittende og stående kan bruke det.	<ul style="list-style-type: none">☐ Toalett med armstøtter som har høyde 0,22 m over toalettsete.☐ Veggmontert Toalett med dybde minimum 0,55 m, gjerne utenpåliggende sistene.☐ Avstand fra vegg til forkant toalett 0,85 m.☐ Toalettspapirholder plasseres under armstøtter.☐ Høyde toalett: 0,46 m + toalettring.☐ Overkant servant: 0,8 m fra gulv.

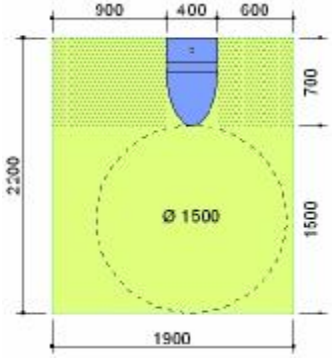
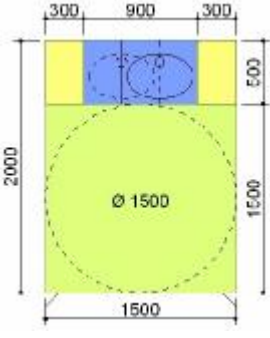
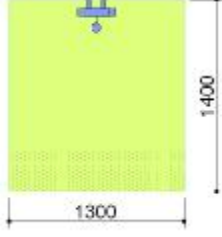

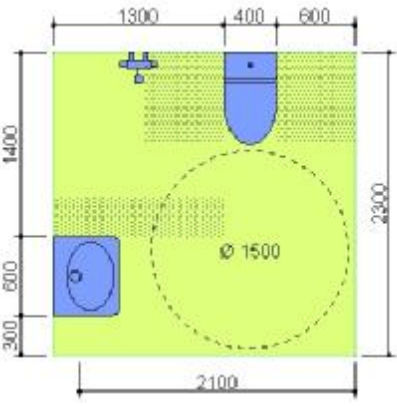
		☐ Inntrukket vannlås under servant for å få plass for betjening for rullestolbruker. ☐ Fri høyde under servant minimum 0,67 m. ☐ Avstand forkant servant til vegg 0,50 m. ☐ Dusj i et hjørne ved siden av toalett. Dette gir mulighet for montering av støttehåndtak på to vegger. ☐ Servantbenk uten underskap. ☐ Skap som kan betjenes fra sittende og stående stilling, nær servant. ☐ Oppbevaringsmøbler innebygd eller vegghengt med bunnen 0,3 m fra gulv for enklere renhold. ☐ Servantbatteri med enhåndsgrep, lang hendel og skåldesperre. ☐ Såpedispenser og holder for tørkepapir i kontrastfarge til bakgrunn montert 1,1 m fra gulv målt i underkant av utstyr. ☐ Speil som dekker området 0,8 m – 2,0 m over gulvnivå.
Dusj		☐ Unngå nedsenket dusjareal med kant. ☐ Unngå dusjkabinett. ☐ Lang dusjstang med hånddusj. ☐ Dusjarmatur i høyde 0,9m fra gulv ☐ Dusjstang montert ned til dusjarmatur og i høyde 2,0 m fra gulv. ☐ Horisontalt og vertikalt støttehåndtak montert på vegg i forbindelse med dusjareal. (Se illustrasjon.)
Belysning / installasjoner		☐ Generell belysningsstyrke: minimum 300 lux. ☐ Blendingsfri punktbelysning over eller på begge sider av speil. ☐ Dobbelt stikkontakt montert 1,0 m fra gulv ved siden av speil. Se: Elektriske installasjoner 14:02.
Merking	§ 10-32: ☐ Handikoptoalett skal være tydelig merket med symbol.	Se: Manøverknapper, skilt eller lignende 14:01.

Veiledende mål for innredning, inventar og utstyr	Bredde x Dybde
Gulvmontert WC	0,4 m x 0,7 m
Veggmontert WC	0,4 m x 0,6 m
Servant	0,6 m x 0,5 m
Stellebord barn	0,9 m x 0,9 m
Stellebord funksjonshemmet barn	0,8 m x 1,5 m
Stellebord funksjonshemmet voksen	0,8 m x 1,8 m

Nødvendig betjeningsareal og assistanseareal		
Tegnforklaring. Vannoperativt utstyr Veggfast innredning Assistanseareal Nødvendig gulvflate		

 <p>Betjeningsareal og assistanseareal ved gulvmontert klosett.</p>	 <p>Betjeningsareal og fri sideplass ved servant.</p>	 <p>Betjeningsareal og assistanseareal dusj.</p>

Eksempel på planløsninger		
 <p>Eksempel på planløsning bad.</p>		

Betjening av vask.

Forflytning fra rullestol til toalett.

Forflytning fra rullestol på skrå inn forfra til toalett.

Plassering av støttehåndtak i dusj.

Illustrasjon: HRH Design

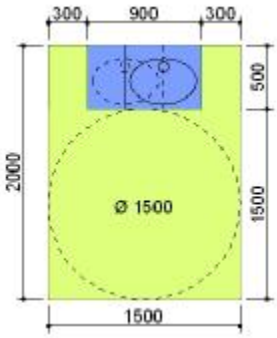
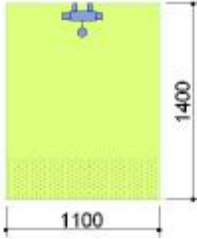
Funksjonskrav i TEK
<p>§ 10-31 Planløsning og størrelse</p> <p>1. Generelle krav</p> <p>Ethvert byggverk og ethvert rom skal ha planløsning og størrelse som er egnet til formålet.</p>
<p>§ 10-32 Toaletter, garderobe mv.</p> <p>Bygning for varig opphold skal ha tilstrekkelig antalltoaletter.</p> <p>I arbeidsbygninger skal det være adskilte toaletter for damer og herrer. Et tilstrekkelig antall, minst ett, skal være utformet og tilrettelagt for orienterings- og bevegelseshemmede.</p> <p>I publikumsbygninger med toalett, garderobe eller sanitærrom for publikum skal et tilstrekkelig antall slike rom, minst ett, være utformet og tilrettelagt for orienterings- og bevegelseshemmede.</p> <p>Toalett, garderobe eller sanitærrom som er tilrettelagt for orienterings- og bevegelseshemmede skal være særskilt og tydelig merket.</p>
<p>§ 10-36 Fast innredning</p> <p>Enhver bygning skal ha tilstrekkelig fast innredning for tilfredsstillende brukskvalitet.</p>

Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggsytelser
Planløsning / størrelse	<p>§ 10-36:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ I den utstrekning bygning har fast innredning som tilrettelegges for brukerne, må også brukskvalitet for personer med nedsatt funksjonsevne ivaretas.	<ul style="list-style-type: none">☐ Snusirkel: Ø = 1,5 m.☐ Servantplassering minimum 0,3 m fra vegg slik at det blir assistanseareal på begge sider foran servant.☐ Tilpasset dusjareal for bruk av rullestol i et hjørne av dusjanlegget for både damer og herrer.☐ Toalett beregnet for rullestol i umiddelbar nærhet til dusjanlegget. <p>Se: Toalett 12:03.</p>
Dører	<p>§ 10-37:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Dører til alle rom der en rullestolbruker kan få behov for adgang, bør være minst 9 M.☐ Innvendige dører bør være uten terskel, såfremt dette ikke strider mot branntekniske krav eller lydkrav i den tekniske forskriften.	<ul style="list-style-type: none">☐ Utadslående dør toalett.☐ Bøylehåndtak på innside monteres midt på dør 0,85 m over gulv på skrå med laveste punkt mot hengselside.☐ Låsemekanisme som er lett å se og lett å bruke. <p>Se: Dører 13:04.</p>
Nivåforskjeller / fall til sluk	<p>§ 8-37 nr. 3</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Det må være tilfredsstillende fall på gulv mot sluk. Tilfredsstillende fall vil være 1:50 minst 0,8 m ut fra sluket.	<ul style="list-style-type: none">☐ Unngå nivåforskjell mellom gulv toalett og gulv i tilstøtende rom.☐ Unngå oppkant eller nedsenket parti i dusjareal.
Overflater / kledninger	<p>§ 10-32:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Toalett bør planlegges med sklisikre gulv.	<ul style="list-style-type: none">☐ Vegger med underliggende 12 mm kryssfiner eller lignende som muliggjør ettermontering av utstyr.
Farge / markeringer	<p>§ 10-32:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Kontrastfarger og markeringer må brukes for å tilrettelegge for orientershemmede, f.eks. må vask og WC komme tydelig frem i rommet.☐ Gulv og vegger bør ha ulik fargekontrast.	<ul style="list-style-type: none">☐ Lys farge i himlinger.☐ Lyshetsgradforskjell 40 % mellom gulv og vegg.☐ Alt montert utstyr i kontrast mot bakgrunnsfarge.
Innredning / utstyr	<p>§ 10-32:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Det bør monteres støttehåndtak.☐ Eventuelt sluk bør monteres til side for der man skal stå.☐ Speil bør monteres slik at både sittende og stående kan bruke det.	<p>I hjørne for rullestolbruker:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Dusjarmatur montert i 0,9 m høyde fra gulv.☐ Dusjstang fra 0,9 m – 2,0 m fra gulv og med regulerbart dusjhode med mulighet for feste av dusjhode i høyde 1,0 m fra gulv.☐ Veggmontert klappsete i høyde 0,5 m fra gulv.☐ Veggmontert horisontalt og vertikalt støttehåndtak i forbindelse med dusjareal. (Se illustrasjon.)☐ Støttehåndtak i tydelig fargeforskjell eller minimum 40 % lyshetsgradforskjell til bakgrunnsfarge.☐ Overkant servant: 0,8 m fra gulv.☐ Fri høyde under servant minimum 0,67 m.☐ Avstand forkant servant til vegg 0,50 m.☐ Inntrukket vannlås under servant.☐ Servantbatteri med enhåndsgrep, lang hendel og

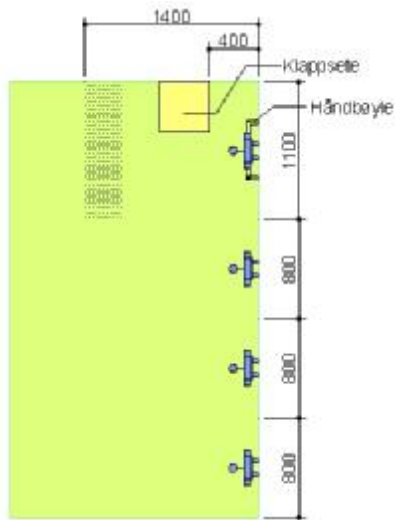

		skåldesperre. ☐ Såpedispenser og holder for tørkepapir i kontrastfarge til bakgrunn montert 1,1 m fra gulv målt i underkant av utstyr. ☐ Speil som dekker området 0,8 m – 2,0 m over gulvnivå.
Belysning / installasjoner		☐ Generell belysningsstyrke: minimum 300 lux. ☐ Blendingsfri punktbelysning over eller på begge sider av speil. ☐ Dobbelt stikkontakt montert 1,0 m fra gulv ved siden av speil. Se: Elektriske installasjoner 14:02.
Lydforhold		☐ Lyddempende tiltak. Unngå lang etterklangstid. Jf. NS 8175 Lydforhold i bygninger. Lydklasse A.
Merking	§ 10-32: ☐ Handikaptaolett skal være tydelig merket med symbol.	Se: Manøverknapper, skilt eller lignende 14:01.

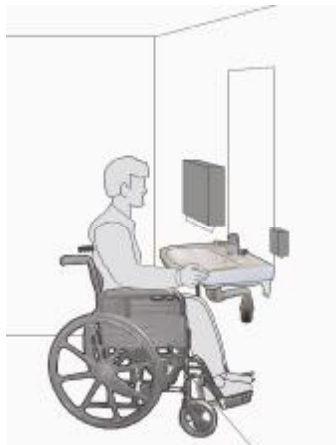
Veiledende mål for innredning, inventar og utstyr	Bredde x Dybde
Gulvmontert WC	0,4 m x 0,7 m
Veggmontert WC	0,4 m x 0,6 m
Servant	0,6 m x 0,5 m
Stellebord barn	0,9 m x 0,9 m
Stellebord funksjonshemmet barn	0,8 m x 1,5 m

Nødvendig betjeningsareal og assistanseareal		
<p>Tegnforklaring.</p> <ul style="list-style-type: none"> Vannperalivt utstyr Veggfaset innredning Assistanseareal Nødvendig gulvflate		
	Betjeningsareal og fri sideplass ved servant.	
		Betjeningsareal og assistanseareal dusj.

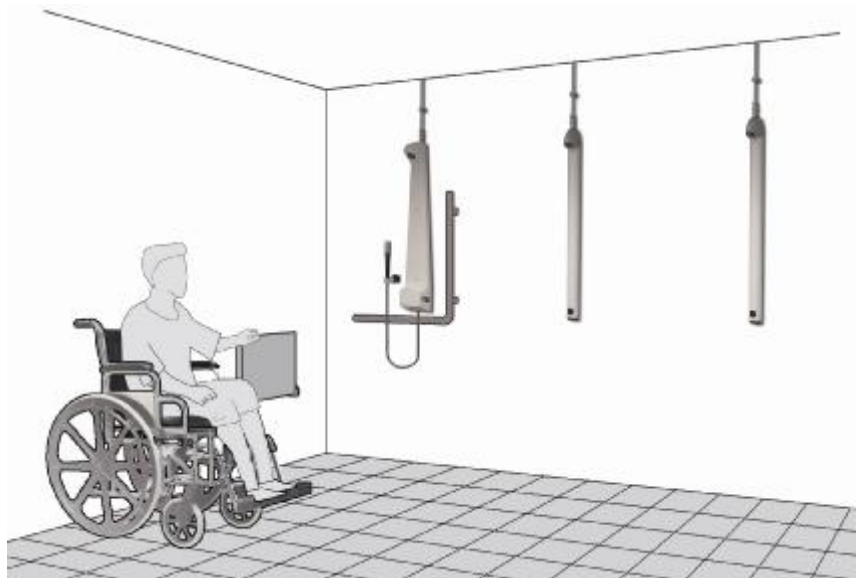
Eksempel på planløsninger

Betjeningsareal og assistanseareal dusjanlegg

Betjening av vask.

Betjening av dusjanlegg

Illustrasjon: HRH Design.

Funksjonskrav i TEK
<p>§ 10-31 Planløsning og størrelse</p> <p>1. Generelle krav</p> <p>Ethvert byggverk og ethvert rom skal ha planløsning og størrelse som er egnet til formålet.</p>
<p>§ 10-32 Toaletter, garderobe mv.</p> <p>Bygning for varig opphold skal ha tilstrekkelig antalltoaletter.</p> <p>I arbeidsbygninger skal det være adskilte toaletter for damer og herrer. Et tilstrekkelig antall, minst ett, skal være utformet og tilrettelagt for orienterings- og bevegelseshemmede.</p> <p>I publikumsbygninger med toalett, garderobe eller sanitærrom for publikum skal et tilstrekkelig antall slike rom, minst ett, være utformet og tilrettelagt for orienterings- og bevegelseshemmede.</p> <p>Toalett, garderobe eller sanitærrom som er tilrettelagt for orienterings- og bevegelseshemmede skal være særskilt og tydelig merket.</p>
<p>§ 10-36 Fast innredning</p> <p>Enhver bygning skal ha tilstrekkelig fast innredning for tilfredsstillende brukskvalitet.</p>

Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggsytelser
Planløsning / størrelse	<p>§ 10-36:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ I den utstrekning bygning har fast innredning som tilrettelegges for brukerne, må også brukskvalitet for personer med nedsatt funksjonsevne ivaretas.	<ul style="list-style-type: none">☐ Snusirkel: Ø = 1,5 m.☐ Servantplassering minimum 0,3 m fra vegg slik at det blir assistanseareal på begge sider foran servant.☐ Betjeningsareal 0,9 m på begge sider av toalett.☐ Fri passasjebredde mellom forkant toalett og kant servant.☐ Liten servant i umiddelbar nærhet av stellebenk, slik at det er unødvendig å forlate stellebenk.☐ Assistanseareal 0,3 m på begge sider i forkant av servant.
Dører	<p>§ 10-37:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Dører til alle rom der en rullestolbruker kan få behov for adgang, bør være minst 9 M.☐ Innvendige dører bør være uten terskel, såfremt dette ikke strider mot branntekniske krav eller lydkrav i den tekniske forskriften.	<ul style="list-style-type: none">☐ Utadslående dør.☐ Bøylehåndtak på innside monteres midt på dør 0,85 m over gulv på skrå med laveste punkt mot hengselside.☐ Låsemekanisme som er lett å se og lett å bruke. <p>Se: Dører 13:04.</p>
Nivåforskjeller / fall til sluk	<p>§ 8-37 nr. 3</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Det må være tilfredsstillende fall på gulv mot sluk. Tilfredsstillende fall vil være 1:50 minst 0,8 m ut fra sluket.	<ul style="list-style-type: none">☐ Unngå nivåforskjell mellom gulv stellerom og gulv i tilstøtende rom.☐ Unngå terskler.
Overflater / kledninger	<p>§ 10-32:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Toalett bør planlegges med sklisikre gulv.	<ul style="list-style-type: none">☐ Vegger med underliggende 12 mm kryssfiner eller lignende som muliggjør ettermontering av utstyr.
Farge / markeringer	<p>§ 10-32:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Kontrastfarger og markeringer må brukes for å tilrettelegge for orientershemmede, f.eks. må vask og WC komme tydelig frem i rommet.☐ Gulv og vegger bør ha ulik fargekontrast.	<ul style="list-style-type: none">☐ Lys farge i himlinger.☐ Lyshetsgradforskjell 40 % mellom gulv og vegg.☐ Alt montert utstyr i kontrast mot bakgrunnsfarge.
Innredning / utstyr	<p>§ 10-32:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Det bør monteres støttehåndtak.☐ Eventuelt sluk bør monteres til side for der man skal stå.☐ Speil bør monteres slik at både sittende og stående kan bruke det.	<ul style="list-style-type: none">☐ Toalett med armstøtter som har høyde 0,22 m over toalettsete.☐ Veggmontert toalett med minimum 0,55 m dybde.☐ Toalettspapirholder plasseres under armstøtter.☐ Høyde toalett: 0,46 m + toaletttring.☐ Hånddusj montert i umiddelbar nærhet av toalett.☐ Overkant servant: 0,8 m fra gulv.☐ Fri høyde under servant minimum 0,67 m.☐ Avstand forkant servant til vegg 0,50 m.☐ Servantbatteri med enhåndsgrep, lang hendel og skåldesperre.☐ Såpedispenser og holder for tørkepapir i kontrastfarge til bakgrunn montert 1,1 m fra gulv målt i underkant av utstyr.☐ Speil som dekker området 0,8 m – 2,0 m over gulvnivå.☐ Inntrukket vannlås under servant for å få plass for

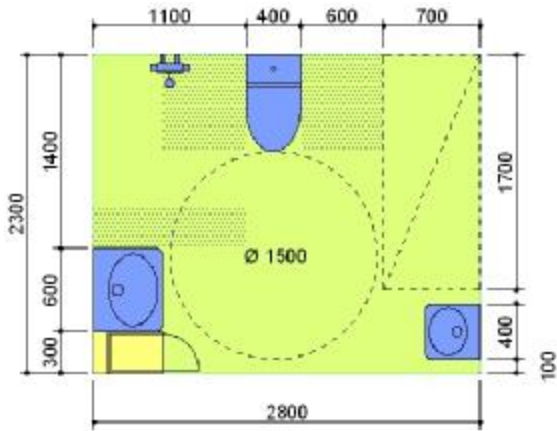
		betjening for rullestolbruker. ☐ Stellebord i aktuell størrelse, gjerne hev-/senkbar, eventuelt veggmontert.
Belysning / installasjoner		☐ Generell belysningsstyrke: minimum 300 lux. ☐ Unngå direktebelysning fra lysrør rett over stellebord. ☐ Blendingsfri punktbelysning over eller på begge sider av speil. ☐ Dobbel stikkontakt montert 1,0 m fra gulv ved siden av speil. Se: Elektriske installasjoner 14:02.
Merking	§ 10-32: ☐ Handikoptolett skal være tydelig merket med symbol.	Se: Manøverknapper, skilt eller lignende 14:01.

Veiledende mål for innredning, inventar og utstyr	Bredde x Dybde
Gulvmontert WC	0,4 m x 0,7 m
Veggmontert WC	0,4 m x 0,6 m
Servant	0,6 m x 0,5 m
Servant (liten)	0,4m x 0,4 m
Stellebord barn	0,9 m x 0,9 m
Stellebord funksjonshemmet barn	0,8 m x 1,5 m
Stellebord funksjonshemmet voksen	0,8 m x 1,8 m

Nødvendig betjeningsareal og assistanseareal		
Tegnforklaring. 		
Betjeningsareal og assistanseareal ved gulvmontert klosett.		
	Betjeningsareal og fri sideplass ved servant.	

Eksempel på planløsninger

Stellerom m/dusj

Betjening av vask.

Forflytning fra rullestol til toalett.

Forflytning fra rullestol på skrå inn forfra til toalett.

Illustrasjon: HRH Design.

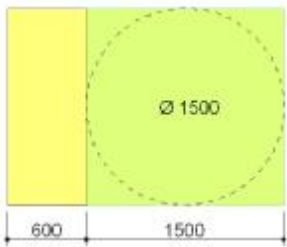
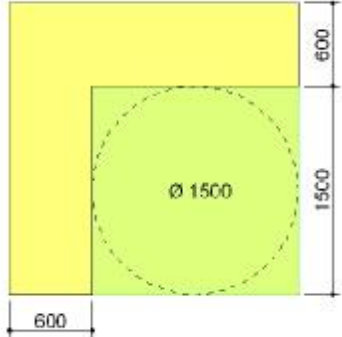
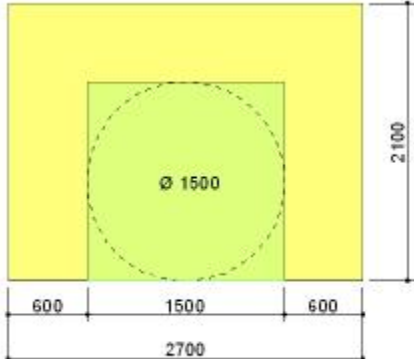

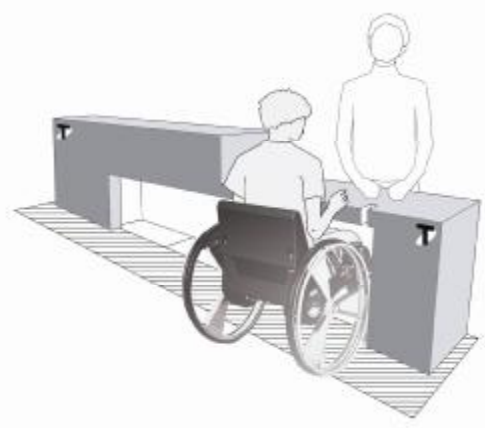

Funksjonskrav i TEK
§ 10-36 Fast innredning Enhver bygning skal ha tilstrekkelig fast innredning for tilfredsstillende brukskvalitet.

Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggsytelser
Generelt	§ 10-36: I den utstrekning bygning har fast innredning som tilrettelegges for brukerne, må også brukskvalitet for personer med nedsatt funksjonsevne ivaretas.	
Garderobe		☐ To monteringshøyder for knagger og hyller.
Skranke		☐ Skranke for betjening av publikum: høyde stående ca. 1,1 m og høyde nedsenket parti for sittende 0,8 m. ☐ Skrankeslynge merket med piktogram, slik at hørselhemmede kan høre hva som blir sagt. ☐ Skranke med kontrasterende farger i forhold til bakgrunn. Se: Manøverknapper, skilt eller lignende 14:01.
Automater		☐ Se veileder: Selvbetjening for alle – tilgjengelige automater. www.shdir.no/deltasenteret
Kjøkken		☐ L- og U-form er å foretrekke med oppvask og kokeplater på hver sin side. ☐ Kjøkken i institusjoner og skoler (skolekjøkken) tilrettelagt slik at deler av kjøkkenet tilfredsstiller bruk fra sittende stilling. ☐ Elektrisk heve og senkbar del. ☐ Vegg bak kjøkkeninnredning (offentlige bygninger) sterk nok / forsterket med 14 mm kryssfiner slik at den tåler innfesting av bevegelige skap / benker. ☐ Åpen løsning under vask og komfyrtopp samt deler av arbeidsbenk. ☐ Avlastningsplass på begge sider av oppvask og kokeplater samt ved komfyr og kjøleskap. ☐ Uttreksplater i benk. ☐ Varmefast benkeplate. ☐ Pålitt isolasjonsplate på underside oppvaskkum. ☐ Skuffeseksjon på låsbare hjul og arbeidsplate på toppen samt bøylehåndtak for manøvrering. ☐ Kjøleskap plasseres 400 - 500 mm over golv. ☐ Bøylehåndtak på skuffer og skap, minimum 35 mm fra underlaget og minimum 140 mm lange, og i kontrastfarge til bakgrunnsfarge. ☐ Skuffeseksjoner anbefales fremfor skap. ☐ Åpning av skapdører orienteres mot midten av kjøkkeninnredningen. Skapdører som kan åpnes 170 grader eller være skyvedører (ingen hindre). ☐ Dører i overskap: maksimum bredde 500 mm. ☐ Stikkontakter plasseres mellom kjøkkenbenk og overskap ca. 1,0 m over golv. ☐ Komfyr og platetopp med todelt løsning Underkant komfyr monteret 0,75 m fra golv. ☐ Brytere i front anbefales. ☐ Brytere i kontrastfarge til bakgrunnsfarge. NB! Noen funksjoner uteligger ved enklere / mindre kjøkken.
Farge / markering		☐ Tydelig lyshetsgradforskjell i farge mellom fast innredning og bakgrunnsfarge. ☐ Tydelig lyshetsgradforskjell i farge mellom bøylehåndtak og farge på skapdører og skuffer.

		☐ Tydelig lyshetsgradforskjell i farge mellom benkeflate og vegg.
Belysning / belysningsstyrke		Belysningsstyrker: ☐ Generell belysning 300 lux. ☐ Arbeidsbenk 750 lux. ☐ Lys under alle overskap på kjøkken i tillegg til generell belysning i rommet. ☐ Skranke, benkeflate 500 lux

Nødvendig betjeningsareal		
<p>Tegnforklaring</p> <ul style="list-style-type: none"> Nødvendig gulvflate Veggfast innredning		
		
Betjeningsareal lineært kjøkken.	Betjeningsareal L-kjøkken	Betjeningsareal U-kjøkken

Eksempel på planløsninger	
	
Betjening av skranke m/ skrankeslynge.	Betjening av kjøkken.

Betjening av skuffer, god for bruker av rullestol og for person som står.

Funksjonskrav i TEK

§ 10-37 Bevegelige bygningsdeler

Bevegelige bygningsdeler, som vindu, dør, heis, rulletrapp mv., skal være lette å se og lette å bruke.

§ 10-41 Krav om heis

I bygning som har heis, skal minst én heis være tilgjengelig og brukbar for orienterings- og bevegelseshemmede. Dersom ikke alle heisene er det, skal heis som er stor nok for rullestolbruker være tydelig og spesielt merket.

Arbeids- og publikumsbygninger med mer enn 3 etasjer, samt boligbygning med felles inngang til flere enn 12 boliger og flere enn 4 etasjer, skal ha heis. Bygningen kan i tillegg ha inntil en underetasje eller ett garasjeplan uten at det kreves heis.

Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggsytelser
Heistype / størrelse / planløsning	§ 10-41: ☐ I heis beregnet for rullestolbrukere må arealet på heisstolens gulv være minimum 1100 mm x 1400 mm (b x d). ☐ Dersom det er ønskelig at alle typer av rullestoler (klasse A, B og C) skal kunne snu, bør stoldimensjonen (b x d) være 1400 mm x 2000 mm.	☐ Heis for rullestolbruker: heisstolens gulv minimum 1400 mm x 1600 mm (b x d). ☐ Båreheis: heisstolens gulv minimum 1100 mm x 2100 mm (b x d). ☐ Sengeheis i sykehjem: heisstolens gulv minimum 1400 mm x 2400 mm (b x d). ☐ Betjeningsareal foran heisdør: minimum 1,5 m x 1,5 m for rullestol og minimum 1,5 m x 2,2 m for båre. ☐ Unngå trappeheis / løfteplattform i felles trapperom. ☐ Døråpning plassert på heisstolens kortsida. ☐ Avstand mellom heisgulv og repos minst mulig slik at man unngår å sette fast sko, stakk, forhjul på rullestol og lignende. ☐ Heis og trapp i umiddelbar nærhet av hverandre. ☐ Heis og trapp plassert nær hovedinngang slik at de er lette (intuitive) å finne.
Heisdør / automatikk	§ 10-41: ☐ Heisdørens lysmål bør ha en bredde på minst 900 mm.	☐ Automatisk skyvedør med åpningstid minimum 30 sek. ☐ Heisdør med tydelig kontrast til veggfarge.
Overflater		☐ Sklisikkert gulv. ☐ Gulvbelegg foran heisdør med annen struktur og farge enn ellers. 0,6m dybde og i hele heisdørens bredde. ☐ Minimum 40 % lyshetsgradforskjell i farge mellom gulv og vegg. ☐ Minimum 40 % lyshetsgradforskjell i farge mellom dør og vegg. ☐ Unngå speilende overflater.
Innredning / utstyr heisstol		☐ Klappsete plassert 0,5 m over gulv. ☐ Speil på vegg motstående til døråpning slik at rullestolbruker kan rygge ut. ☐ Speilet plassert i høyde 0,95 m fra gulv og med overkant 2,0 m fra gulv. ☐ Rund håndlist med diameter 0,45 m i høyde 0,9 m fra gulv. ☐ Håndlist med kontrast til veggfarge.
Manøverknapper	§10-41: ☐ Manøverknapper må ha etasjeangivelse i lesbar skriftstørrelse supplert med taktil merking, enten som blindeskrift eller som opphøyde tall/bokstaver i en lesbar størrelse. ☐ Tablået må være plassert slik at det kan nås fra sittende stilling. Etsasjeangivelse må angis slik at det også oppfattes av blinde.	☐ Utvendig manøvernapp monteres 1,0 m fra gulv og minimum 0,5 m fra forrommets hjørner. ☐ Utvendig manøvernapp med kontrast og relieff til bakgrunn. ☐ Innvendige manøverknapper plasseres på venstre langsida med minimum 0,5 m avstand fra dørvegg. ☐ Innvendige manøverknapper plasseres innenfor området 0,9 - 1,1 m fra gulv. ☐ Blindeskrift markert under hver manøvernapp. ☐ Manøverknapper med kontrastfarge til bakgrunn. ☐ Manøvernappene markeres med tall i størrelse 25 mm med relieff og kontrast til bakgrunn. ☐ Tablå med kontrastfarge til vegg.

		☐ Tilkallingsknapp / alarmknapp plassert på vegg ved siden av heisdør og på samme side som betjeningspanel inne i heisstolen.
Lyd- og lyssignal		☐ Lyd- og lyssignal i og utenfor heisstol. ☐ Digital stemme som angir etasje. ☐ Lyssignal i høyde 1,8 – 2,0 m fra gulv.
Belysning i heisstol		☐ Belysningsstyrke: 300 lux. ☐ Blendfri belysning.
Merking / skilting	☐ Heis skal være tydelig merket. Det vil si at skilt, symbol og tekst må være slik utformet, plassert og belyst at det er lett å lese og lett å oppfatte. ☐ Krav om merking omfatter også løfteplattformer og trappeheiser.	☐ Heis skiltes med piktogram, størrelse 200 mm x 200 mm. ☐ All merking og skilting med kontrastfarge til bakgrunn. Se: Hovedinngang / kommunikasjonsvei 12:01. Se: Manøverknapper, skilt eller lignende 14:01. Se: Informasjonsskilt 18:02.

Nødvendig betjeningsareal		
<p>Tegnforklaring</p> <ul style="list-style-type: none"> Skjerming g. offete Vegg i innredning, klappsete Vegg i innredning, speil Transp. trøbel <p>Dimensjonerende mål for elektrisk rullestol og bære.</p>	<p>Betjeningsareal for rullestol foran heis for rullestolbruker.</p>	<p>Betjeningsareal for rullestol / bære foran bæreheis.</p>
<p>Veggoppriss som viser plassering av manøverknapper og klappsete.</p>	<p>Veggoppriss som viser plassering av speil, håndløper og klappsete.</p>	<p>Eksempel på tablå med manøverknapper.</p>

Speil på vegg motstående til døråpning slik at rullestolbruker kan rygge ut.

Illustrasjon: HRH Design.

Funksjonskrav i TEK

§ 10-51 Trapp

Trapp skal være lett å gå i, ha jevn stigning og ha god håndlist på begge sider.

Inntrinn og opptrinn skal hver for seg være mest mulig lik i hele trappens lengde. For svingte trapper skal inntrinn også i indre ganglinje være tilstrekkelig til at trappen er god å gå i.

Bredde i trapp skal tilpasses trappens utforming og den transport som skal skje i trappen. Hovedtrapp til bruksenheter samt trapp i bruksenhet som eneste atkomst til en etasje, skal være tilrettelagt for transport av flyttelass og for transport ved sykdom. Trapp som inngår i rømningsvei skal ha slik bredde som er nødvendig for effektiv rømming, jf. TEK § 7-27.

Hovedtrapp skal ha rette løp. Slike trapper skal ha tilstrekkelig hvileplan for å gjøre trappen egnet for bevegelseshemmede og ha god håndlist i to høyder på begge sider.

For utforming av trapp, se også:

§ 7-41 pkt. 3

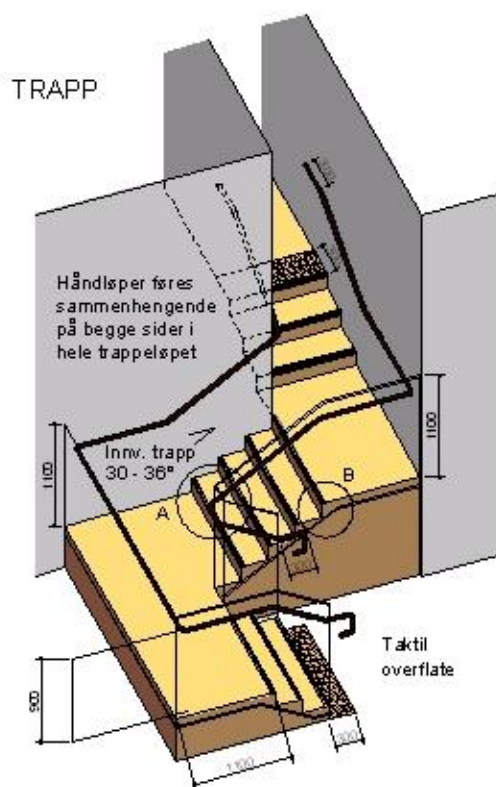
Trapp skal utføres med slik bredde, inntrinn og stigning at den er lett og sikker å bruke. Eventuelle fall må stanses ved at det i trapp ikke er vesentlig lenger mellom hvert repos eller hvileplan enn en normal etasje. Repos og hvileplan skal ha tilstrekkelig størrelse til å kunne stanse fall. Nivåforskjeller i kommunikasjonsvei og trapper skal ha sikker avgrensning og solid håndlist på begge sider.

Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggsytelser
Planløsning / dimensjonering	§ 10-51: ☐ Hovedtrapp skal ha rette løp. Trapp som ikke har rette løp, må ha effektiv bredde minst som i trapp med rette løp. ☐ Dersom trappen er rømningsvei, gjelder krav til bredde som i § 7-27 Rømming av personer. § 7-41 pkt. 3: For trapp med rette løp legges følgende minstebredde til grunn: ☐ Andre trapper må ha bredde på minst 0,9 m.	☐ Alle trapper med rette løp. ☐ Unngå trapp med sving. ☐ Unngå trapp med ett opptrinn. ☐ Heis og trapp i umiddelbar nærhet av hverandre. ☐ Heis og trapp plassert nær hovedinngang slik at de er lette (intuitive) å finne.
Stigning / inntrinn / opptrinn /	§ 7-41 pkt. 3: ☐ Trapp må ha forsvarlig stigningsforhold. ☐ Inntrinn i ganglinjen bør være minst 0,25 m. ☐ I trapper som er bredere enn 1,1 m bør inntrinn i indre ganglinje være minst 0,15 m. ☐ Innvendige trapper for vanlig trafikk bør ha en stigningsvinkel på 30 - 36 grader. Utvendige trapper bør være slakere. ☐ Trappeformelen gir i de fleste tilfeller gode stigningsforhold. Den lyder: $2 \text{ opptrinn} + 1 \text{ inntrinn} = 620 \text{ mm} \pm 20 \text{ mm}$.	☐ Opptrinn innvendig trapp: maksimum 180 mm. ☐ Opptrinn utvendig trapp: maksimum 160 mm. ☐ Inntrinn innvendig trapp: maksimum 300 mm. ☐ Inntrinn utvendig trapp: maksimum 3200 mm. ☐ Unngå utspring på trappenesen. ☐ Åpning mindre enn 50 mm dersom trapp har åpne opptrinn.
Åpninger	§ 7-41 pkt. 3: ☐ Trappeløp, rekkverk og vegg som begrenser trapp/rampe, må ikke ha slike åpninger at personer kan utsettes for fare. ☐ Åpninger mellom sprosser eller bredde på spalter i rekkverk bør være maksimum 0,10 m for å hindre at barn kan kripe igjennom.	
Overflate / markeringer	§ 7-41 pkt. 3: ☐ Kant mot nivåforskjell og trinn i trapp må merkes med kontrastfarge eller annet materiale. ☐ Inntrinn må markeres på trappenesen, slik at man kan se trinnenes avsats når man står på toppen av trappen. ☐ Hovedtrapp må markeres med kontrastfarge og med følbart markering foran øverste og nederste trinn slik at man gjøres oppmerksom på hvor trappen begynner og slutter. ☐ Det må benyttes overflatebelegg som er sklisikkert, gangsikkert og rengjøringsvennlig.	☐ Unngå blanke overflater. ☐ Repos og hvileplan markeres for svaksynte. ☐ For hovedtrapp i kommunikasjonsvei: taktilt markeringsfelt i gulvoverflate 600 mm dybde og i hele trappens bredde øverst og nederst i trappeløpet. Øverst med varselsfelt (opphevd knottefelt). ☐ Kontrastfarge og relieff (taktil merking) med bredde fra 30 - 50 mm på alle trinnforkanter (opp- og inntrinn). ☐ Trinnese med sklisikker overflate. ☐ Trinnese i hele trappetrinnets bredde. ☐ Trinnese i samme plan som trappetrinn.

Håndlister / rekkverk	§ 10-51: ☐ Trapp skal ha solid håndlist på begge sider. ☐ For hovedtrapp kreves god håndlist i to høyder på begge sider. ☐ Håndlist skal gi godt grep. ☐ Håndlister i trapp bør monteres med overkant ca. 0,9 m over inntrinnets forkant og eventuelt håndlist beregnet på barn ca. 0,2 m lavere. ☐ I hver ende bør håndlisten gå 0,3 m forbi øvre og nedre del av trapp. ☐ For å gi godt grep for eldre og personer med nedsatt funksjonsevne bør håndlisten ha et tilnærmet rundt tverrsnitt med diameter ca. 45 mm. § 7-41 pkt. 3: ☐ Trapp eller rampe med større høyde enn 0,5 m og som ikke avgrenses av vegg eller har tilsvarende beskyttelse, må ha rekkverk som beskrevet for balkong.	☐ Håndlist begge sider ved 2 trappetrinn eller flere. ☐ Håndlist i kontrast til bakgrunnsfarge. ☐ Avstand mellom håndlist og vegg: 50 mm. ☐ Håndlist avsluttes/avrundes slik at man ikke kan hekte seg fast med klær. ☐ Håndlist føres sammenhengende rundt repos både på innerløp og ytterløp. ☐ Rekkverk ved trappeavsatser: høyde 1100 mm. ☐ Hovedtrapp med håndløpere i 2 høyder: 0,7 m og 0,9 m. ☐ Rekkverk med vertikale spiler.
Repos / hvileplan	§ 10-51: ☐ Høydeforskjell mellom hvileplan bør ikke være over 3,5 m. ☐ Reposet bør være dimensjonert for båretransport fordi transport i sittebære kan være svært uheldig. ☐ Trinn bør ikke skjæres inn i eller stikke ut over repos. ☐ Repos som skal kunne brukes av rullestolbruker må ha bredde minst 1,5 m og ha tilstrekkelig størrelse til betjening av dørene. ☐ Mål for snusirkel m/rullestol er diameter 1,5 m.	☐ Repos med heisadkomst: bredde minimum 1,5 m og lengde 2,4 m. ☐ Hvileplan med plass for klappsete. ☐ Snusirkel: Ø = 1,5 m.
Lydforhold		Se: Illustrasjon passasjebredde for bære i trapp. Hovedtrapp: Jf. NS 8175 Lydforhold i bygninger. Lydklasse A.
Belysning	§ 7-41 pkt. 3: ☐ Trapperom bør ha god belysning slik at trappetrinn og repos er godt synlige.	☐ Belysningsstyrke: 300 lux. ☐ Blendfri og refleksfri belysning. ☐ Unngå motlys i trapp.
Skilt		☐ Skilt som angir etasjeplan i relieff og i kontrast til bakgrunnsfarge. ☐ Skilt plasseres i nærhet av trappens avslutning. Se: Manøverknapper, skilt eller lignende 14:01.

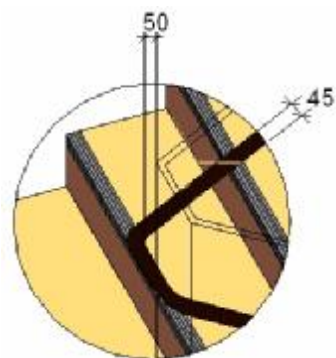
Nødvendig betjeningsareal																										
Tegnforklaring <p>Nødvendig gulvflate</p> <p>Transportebell</p> <p>Dimensjonerende mål for bære.</p>	Tabell <table border="1"> <tr> <td>A</td> <td>150</td> <td>140</td> <td>130</td> <td>120</td> <td>110</td> <td>100</td> <td>90</td> </tr> <tr> <td>B</td> <td>50</td> <td>100</td> <td>150</td> <td>200</td> <td>250</td> <td>300</td> <td>350</td> </tr> <tr> <td></td> <td>240</td> <td>240</td> <td>240</td> <td>240</td> <td>240</td> <td>240</td> <td>240</td> </tr> </table> <p>Tabell som viser nødvendig passasjebredde i trapp for bære.</p>	A	150	140	130	120	110	100	90	B	50	100	150	200	250	300	350		240	240	240	240	240	240	240	<p>Passasjebredde for bære i trapp.</p>
A	150	140	130	120	110	100	90																			
B	50	100	150	200	250	300	350																			
	240	240	240	240	240	240	240																			

Eksempel på planløsninger

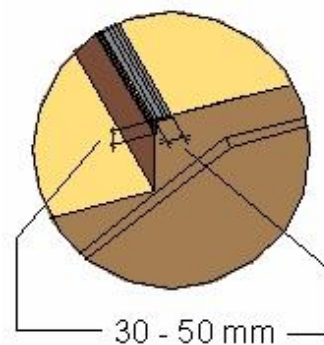

Eksempel på utforming av trapp.

Detaljutsnitt

Håndlist i trappens innersving.

Trappenese i samme plan som trinn.

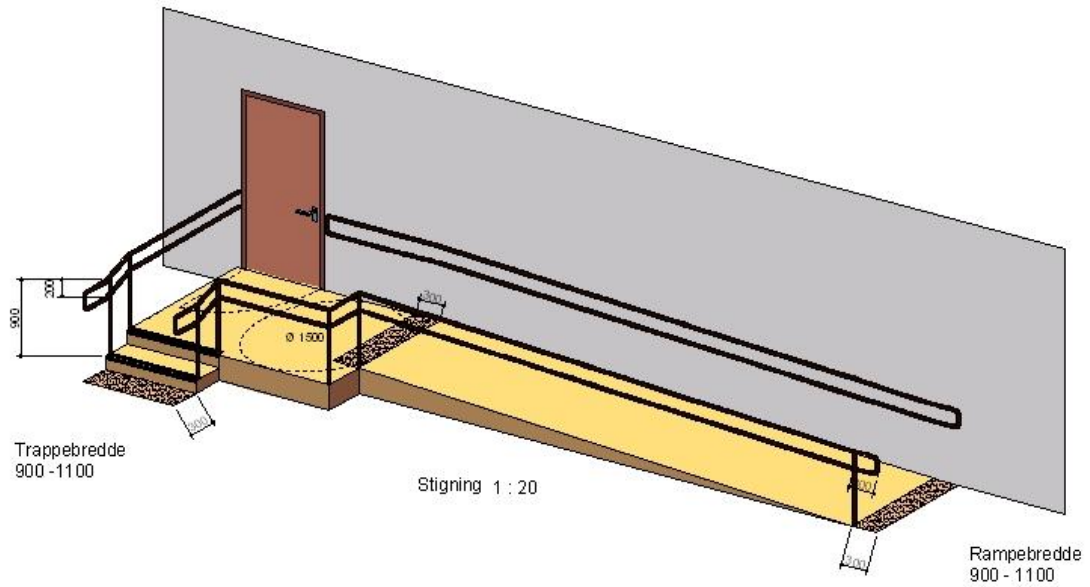
Funksjonskrav i TEK	
§ 10-52 Rampe Rampe skal utformes slik at den er hensiktsmessig i forhold til den ferdsel og transport som vil forekomme der. Rampe som skal nyttes av bevegelseshemmede skal ikke ha større stigning enn at den er lett å bruke for person i rullestol. Slik rampe skal utføres med tilstrekkelige hvileplan tilpasset bevegelseshemmedes behov og ha god håndlist i to høyder på begge sider.	
Rampe som inngår i rømningsvei skal ha slik bredde som er nødvendig for effektiv rømning, jf § 7-27.	

Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggssystemer
Stigning / tverrfall	§ 10-52: ☐ Rampe som skal kunne brukes av person i rullestol, bør ikke ha større stigningsforhold enn 1:20, unntaksvis brattere, men maksimum 1:12.	☐ Stigningsforhold brattere enn 1:20 begrenses til ramper med lengde under 3,0 m. ☐ Tverrfall ikke større enn 1:65.
Bredde	§ 10-52: ☐ Rampe som skal kunne brukes av rullestolbruker må ha bredde minst 0,9 m. Er rampen rømningsvei, gjelder krav til bredde etter § 7-27. ☐ Bredde fra 0,9 - 1,1 m vil være mest hensiktsmessig.	
Repos	§ 10-52: ☐ For at rampe skal kunne brukes av person i rullestol må den avbrytes med hvilerepos for minst hver 0,6 m stigning. ☐ Tilfredsstillende snuareal for rullestol vil være 1,5 m x 1,5 m.	☐ Ramper avsluttes med hvilerepos ved dører. Hvilerepos med snuareal for rullestol 1,5 m x 1,5 m uten overlapping av dørs slag. Se: Inngangsparti og kommunikasjonsvei 12:01.
Overflate / markeringer / ledelinjer	☐ Overflatedekket må være jevnt og sklisikkert.	☐ Fast, jevn og sklisikker overflate. ☐ Alle overganger mellom skrå- og horisontale flater markeres med ulik struktur og ulik farge. ☐ Begge sider av ramper med opphøyet kant i høyde 50 - 100 mm. ☐ Utvendig rampe med varmekabel.
Håndlister	§ 10-52: ☐ Det bør være håndlister i 0,7 m og 0,9 m høyde på begge sider ☐ For å gi godt grep for eldre og personer med nedsatt funksjonsevne bør håndlisten ha et tilnærmet rundt tverrsnitt med diameter ca. 45 mm. ☐ I hver ende bør håndlisten gå 0,3 m forbi øvre og nedre del av rampe.	☐ Avstand mellom håndlist og bakenforliggende konstruksjon: minimum 50 mm. ☐ Håndlist avsluttet slik at man ikke kan hekte seg fast. ☐ Håndlist med kontrastfarge i forhold til bakgrunnsfarge. ☐ Håndlist også ved mindre nivåforskjeller.
Belysning		☐ Belysningsstyrke innvendig rampe: minimum 300 lux. ☐ Belysningsstyrke utvendig rampe: minimum 50 lux. ☐ Unngå motlys.

Eksempel på planløsninger

Tegnforklaring

- Rampe m repos
- Taktill gulvflate

Eksempel på utforming av rampe.

Funksjonskrav i TEK

§ 10-37 Bevegelige bygningsdeler

Bevegelige bygningsdeler, som vindu, dør, heis, rulletrapp m.v., skal være lette å se og lette å bruke.

Dører til og i arbeidsbygning, publikumsbygning og i de deler av bolig som er tilrettelagt for orienterings- og bevegelseshemmede skal ha slik passasjebredde at vanlig rullestol kan passere med god og sikker klaring til karm og dørbblad. Slike dører skal være lette å bruke, lette å se og skal være lette å åpne for orienterings- og bevegelseshemmede.

Øvrige dører til rom for varig opphold skal være så brede at de ved vanlig transport i forhold til rommets funksjon, kan passeres komfortabelt med tilstrekkelig klaring til karm og dørbblad. Dør skal være lett å bruke og lett å se, og skal kunne brukes av orientershemmede.

Dør som inngår i rømningsvei skal ha den bredde som er nødvendig for effektiv rømning.

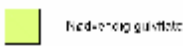
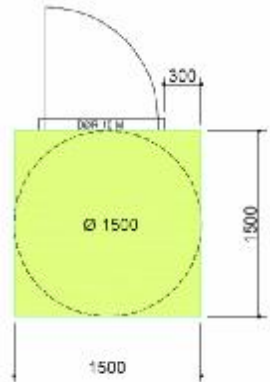
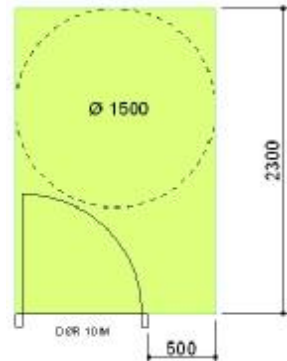
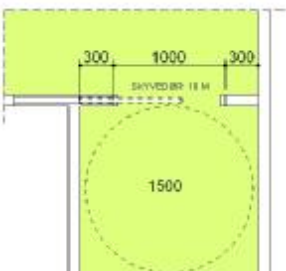
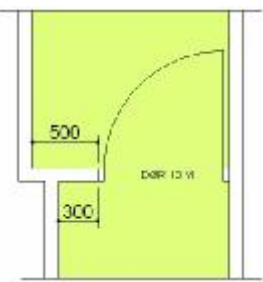
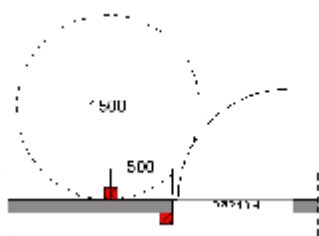
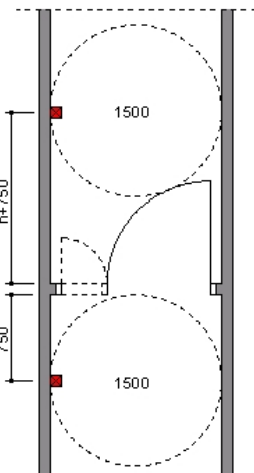
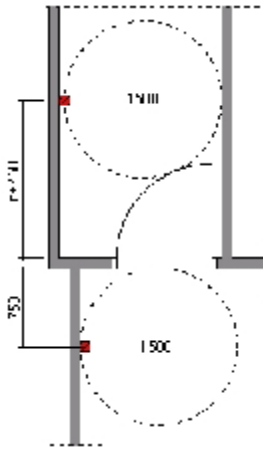
Se også TEK § 10-43 for utforming av manøvernapper, skilt eller lignende:

Manøvernapper, hendler, håndtak, kraner, brytere og kontakter e.l. som er vanlige for bygningens bruk skal være utformet, plassert og ha en betjeningskraft slik at de lett kan brukes av orienterings- og bevegelseshemmede.

Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggsytelser								
Plassering	§ 10-37: ☐ Dører som skal kunne brukes av orienterings- og bevegelseshemmede skal plasseres i forhold til tilstøtende og motstående vegg eller gjenstand slik at en rullestolbruker skal kunne betjene døren. Det er passasjebredden som er avgjørende. Plassering som hindrer tilstrekkelig åpning er derfor ikke egnet. ☐ Det må ikke være hindringer foran døren som stolper og lignende.									
Bredde	§ 10-37: ☐ Følgende dører må ha minst 10 M og må kunne brukes av orienterings- og bevegelseshemmede: - dører i inngang til bygg nevnt i § 10-21 - dører i kommunikasjonsvei ☐ Dører til alle rom der en rullestolbruker kan få behov for adgang, bør være minst 9 M.	<table border="1"> <tr> <td>☐ Dører i kommunikasjonsvei</td> <td>Bredde *</td> </tr> <tr> <td>Hovedinngangsdør</td> <td>10M</td> </tr> <tr> <td>Branndører</td> <td>10M</td> </tr> <tr> <td>Andre dører</td> <td>10M</td> </tr> </table> *Dørbredde er angitt i modulmål M = 100 mm. ☐ Vurder å dele døren i to fløyer når dørbredden er over 12M.	☐ Dører i kommunikasjonsvei	Bredde *	Hovedinngangsdør	10M	Branndører	10M	Andre dører	10M
☐ Dører i kommunikasjonsvei	Bredde *									
Hovedinngangsdør	10M									
Branndører	10M									
Andre dører	10M									
Terskel	§ 10-37: ☐ Innvendige dører bør være uten terskel, såfremt dette ikke strider mot branntekniske krav eller lydkrav i den tekniske forskriften. ☐ En dør er normalt anvendelig for bevegelseshemmede dersom terskelhøyden ikke overskrider 25 mm ferdig innsatt. ☐ Terskelen bør være avfaset.	☐ Unngå terskler i innvendige fellesdører der dette ikke strider mot brann- og lydkrav. ☐ Vurder heveterskel eller slepeterskel dersom terskel kreves.								
Fri sideplass sidehengslet dør	§ 10-37: ☐ Når en beveger seg med slagretningen, må det være en avstand på minimum 0,3 m fra dørens låskant til tilstøtende vegg. Avstanden til motstående vegg må være minimum 1,4 m. ☐ Når en beveger seg mot slagretningen, må avstand mellom tilstøtende vegg og dørens låskant være minimum 0,5 m. Avstanden til motstående vegg må være minimum 1,8 m.	☐ Snuareal og dørs slag som ikke overlapper hverandre.								
Fri sideplass skyvedør		☐ Fri sideplass ved skyvedør: minimum 0,3 m på alle fire sider.								
Manuell åpningskraft	§ 10-37: ☐ Manuell åpning av dør kunne skje med minst mulig kraft, maksimum 20 N (2,0 kg).	☐ Elektrisk døråpner når manuell kraft overstiger 20 N (2,0 kg). ☐ Vurder mulighet for branndører som står åpen på magnet. (Tips: Bruk fjærvækt ved kontroll av manuell kraft.)								
Automatikk	§ 10-21: ☐ Skyvedør med automatisk åpning og lukking vil	☐ Felles inngangsdør: elektrisk døråpner. ☐ Fellesdør fra garasjeanlegg: elektrisk døråpner.								

	<p>være hensiktsmessig for både orienterings- og bevegelsehemmede. Der slik skyvedør utgjør del av rømningsvei, må døren tilfredsstillende kravene i henhold til TEK § 7-27.</p> <p>☐ For dører med automatisk åpning bør åpningstiden kunne reguleres</p>	<p>☐ Betjeningsbryter for automatikk plassert slik at kollisjon med dørbladet unngås. (Se illustrasjon.)</p> <p>☐ Betjeningsbryter plassert 1,0 m fra gulv.</p> <p>☐ Betjeningsbryter lett synlig i kontrast til bakgrunnsfarge og merket med nøkkelsymbol.</p> <p>☐ Dørens åpningstid: minimum 30 sek.</p> <p>☐ Innvendige dører med brannkrav anbefales utstyrt med lukkemekanisme som utløses ved brannalarm. I daglig bruk: manuell åpningskraft 20 N (2,0 kg).</p>
Dørhåndtak / vrider	<p>§ 10-37:</p> <p>☐ Håndtak må være godt synlig og danne kontrast i forhold til dør.</p> <p>§ 10-43:</p> <p>☐ For at manøverknapper og liknende utstyr skal kunne brukes av publikum, må de plasseres mellom 0,9 m og 1,1 m over gulv – ikke for lavt for stående og ikke for høyt for sittende.</p>	<p>☐ Dørhåndtak monteres i høyde 1,0 m fra gulv.</p> <p>☐ Dørhåndtakets lengde: minimum 100 mm og avstand til dørblad minimum 40 mm.</p> <p>☐ Bøyleformet dørhåndtak med sirkulært tverrsnitt og kontrastfarge til dørblad.</p> <p>☐ Dørhåndtak som ikke inneholder nikkel.</p>
Markering / belysning	<p>§ 7-41 pkt. 2:</p> <p>☐ Store glassfelt i dør, dører med fast sidefelt samt glassvegger må, dersom glasset ikke er avskjermet, ha sikkerhetsruter.</p> <p>☐ Glassfelt må merkes på begge sider slik at sammenstøt unngås.</p> <p>☐ Glassdører og glassfelt i bunnen av trapper må unngås, med mindre det er sikret på forsvarlig måte, enten ved at det brukes materialer som ikke kan knuses (sikkerhetsruter) eller ved brystning eller rekkverk med høyde minst 0,7 m eller på annen måte.</p>	<p>☐ Dørblad og / eller karm med tydelig kontrast til veggfarge.</p> <p>☐ Glassdører og glassfelt med sikkerhetsglass og merket tydelig i to høyder, ca. 0,7 m og 1,4 m over gulv, med lyse horisontale markeringsbånd eller losholter i glassfeltets bredde ut fra hvilken farge bakgrunnsfargen i rommet har.</p> <p>☐ Ved ytterdør anbefales hvit markering av store glassfelt.</p> <p>☐ Store glassfelt i dører kan med fordel deles opp med treramme på tvers av glassfeltet.</p>
Skyvedør	<p>§ 10-21:</p> <p>☐ Skyvedør med automatisk åpning og lukking vil være hensiktsmessig for både orienterings- og bevegelsehemmede.</p>	<p>☐ Skyvedør som glir godt og krever liten styrke.</p>
Svingdør / karuselldør	<p>§ 10-21:</p> <p>☐ Karuselldør er vanskelig å bruke både for personer med nedsatt funksjonsevne og personer med barnevogn.</p>	<p>☐ Unngå svingdør og karuselldør.</p>
Belysning		<p>☐ Punktbelysning av dører i korridor i tillegg til allmennbelysning.</p>

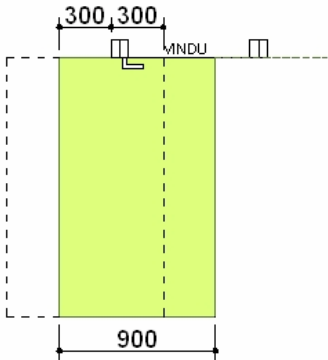

Nødvendig betjeningsareal		
<p>Tegnforklaring</p> 	 <p>Minimum betjeningsareal ved utadslående dør.</p>	 <p>Minimum betjeningsareal ved innadslående dør.</p>
Planløsning		
	 <p>Minimum betjeningsareal ved skyvedør</p>	 <p>Eksempel på planløsning minimum fri sideplass ved dør</p>
 <p>Eksempel på plassering av dørbryter i korridor</p>	 <p>Eksempel på plassering av dørbryter i korridor</p>	 <p>Eksempel på plassering av dørbryter i korridor</p>

Betjening av dør inn til toalett

Funksjonskrav i TEK	
§ 10-37 Bevegelige bygningsdeler Bevegelige bygningsdeler, som vindu, dør, heis, rulletrapp m.v., skal være lette å se og lette å bruke.	
Se også TEK § 10-43 for utforming av manøvernapper, skilt eller lignende: Manøvernapper, hendler, håndtak, kraner, brytere og kontakter e.l. som er vanlige for bygningens bruk skal være utformet, plassert og ha en betjeningskraft slik at de lett kan brukes av orienterings- og bevegelseshemmede.	

Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggstyelser
Plassering / utforming		☐ Rom for varig opphold med vindu som gir utsyn fra både sittende og stående stilling.
Lukkemekanisme	§ 10-37: ☐ For at vinduer skal være lette å åpne og lukke for personer med nedsatt styrke i armene, bør lukkemekanismen utformes som ettgrepshendel, forutsatt at krav til barnesikring er ivaretatt.	☐ Vinduer som er lette å betjene og kan åpnes med en hånd i rom for varig opphold. ☐ Vindushåndtak som er lett i bruk og gir et godt grep for bruker. ☐ Høydeplassering vindushåndtak maksimum 1,3 m fra gulv slik at det kan nåes av person som sitter i rullestol. ☐ Vindushåndtak i kontrast til vinduskarm.
Betjening		☐ Snuareal for rullestol 1,5 m x 1,5 m plasseres inntil vindusåpningen med sideplass minimum 0,3 m fra vinduets lukkemekanisme. ☐ Alternativt 0,9 m passasjebredden rett frem til vindu. Se fri sideplass: Dører 13:04 og illustrasjon av passasjebredden.

Nødvendig betjeningsareal		
Tegnforklaring Nødvendig område	 <p>Nødvendig betjeningsareal ved vindu.</p>	 <p>Passasjebredden frem til vindu.</p>

Funksjonskrav i TEK
<p>§ 10-43 Manøverknapper, skilt e.l. Manøverknapper, hendler, håndtak, kraner, brytere og kontakter e.l. som er vanlige for bygningens bruk skal være utformet, plassert og ha en betjeningskraft slik at de lett kan brukes av orienterings- og bevegelseshemmede.</p> <p>Skilt, symbol og tekst som brukes for å legge til rette for orientering i bygning eller for å merke byggverkets rømningsveier og sikkerhetsutstyr skal være slik utformet, plassert og belyst at de er lette å lese og lette å oppfatte.</p> <p>Skilt, symbol og tekst som viser rømningsveier og sikkerhetsutstyr skal kunne leses og oppfattes under rømning når det er brann og/eller røykutvikling.</p>

Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggstyelser
Generelt	<p>§ 10-43:</p> <ul style="list-style-type: none">□ Den primære oppgave for manøverknapper, skilt, symbol eller lignende, er å lette bruken og å gi nødvendig informasjon for orienterings- og bevegelseshemmede.□ I § 10-43 er det satt krav om at ringeapparat, manøverknapper i heis, porttelefon, lysbrytere e.l. skal være utformet og plassert slik at de kan brukes av orienterings- og bevegelseshemmede. Elektriske kontakter bare montert ved gulvlistene kan neppe brukes av bevegelseshemmede, og det må vurderes bedre plassering av minst en kontakt pr. rom. Kontakt montert i håndhøyde vil kunne benyttes av bevegelseshemmede.	<ul style="list-style-type: none">□ Skilt og tavler som er enkle å rengjøre og gir mulighet for enkel utskifting / forandring. <p>Se: Sikkerhetsskilt 16:01. Se: Informasjonsskilt 16:02.</p>
Plassering	<p>§ 10-43:</p> <ul style="list-style-type: none">□ For at manøverknapper og liknende utstyr skal kunne brukes av publikum, må de plasseres mellom 0,9 m og 1,1 m over gulv – ikke for lavt for stående og ikke for høyt for sittende. <p>§ 10-21:</p> <ul style="list-style-type: none">□ Skilt må alltid plasseres på en slik måte at det ikke er fare for sammenstøt ved alminnelig ferdsel.□ Under skilt som henger fra tak eller som stikker ut fra vegg, må det derfor være tilstrekkelig høyde på minst 2,1 m.□ Ideell høyde for skilt med leseavstand mindre enn 2 m er 1,4 – 1,6 m. Skilt som er beregnet for lengre leseavstand kan plasseres høyere.	<ul style="list-style-type: none">□ Skilt, informasjonstavler og dørskilt som er godt synlige for både stående og sittende.□ Utvendig henvisningsskilt ved atkomstveier med illustrasjon av bebyggelse, atkomstveier og felles innganger.□ Henvisningsskilt som gir oversikt over funksjoner i bygningen samt kommunikasjonsveier plassert ved hovedinngang.□ Henvisningsskilt som er supplert med retningspil plassert der kommunikasjonsvei deler seg.□ Inngangsskilt kan markeres med bokstaver som korresponderer med anvisningsskilt.□ Unngå hindringer foran skilt.□ Skilt som betegnelse på bygning, avdeling eller rom plassert ved dørens låskant i høyde 1,5 m fra gulv.<ul style="list-style-type: none">□ Unngå plassering av skilt i motlys.□ Eventuelt ringepanel montert i området 0,9 - 1,3 m over underlaget.□ Ringepanel montert minimum 0,5 m fra hjørne.□ Unngå bruk av koder.□ Det anbefales porttelefon i forbindelse med utvendig ringeklokke.
Utforming / farge	<p>§ 10-43:</p> <ul style="list-style-type: none">□ Der hvor det er mulig bør det også benyttes taktill merking, enten som blindeskrift eller som opphøyde tall / bokstaver i en lesbar størrelse.□ Bokstavstørrelsen på skilt må tilpasses tiltenkt leseavstand.□ For at svaksynte skal kunne lese skilt må bokstavene ha en tilstrekkelig høyde og ha god kontrast mellom bakgrunn og bokstaver/symboler.	<ul style="list-style-type: none">□ Skrifttype: Helvetica medium eller Arial.□ Skiltskrift suppleres med blindeskrift (bl.a. ved heis).□ Mulig å komme helt inntil et taktill skilt.□ Det anbefales bruk av piktoagrammer, størrelse 20 x 20 cm.□ Bruk små bokstaver med stor forbokstav. Unngå blokkbokstaver.□ Opphøyd skrift er en fordel i tillegg til blindeskrift.□ Taktile kart (relieffkart) vurderes.□ Kantene på relieffbokstavene avrundet og minst 1-1,5 mm opphøyet.□ Relieffkart kan skrâstilles slik at det er mulig å komme inntil med rullestol.

	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Unngå buede skilt. ☐ Unngå blanke overflater på skilt. Blanke overflater gir reflekser. ☐ Unngå skilt som er dekket med glass eller plast. ☐ Farge på skrift i tydelig fargekontrast til bakgrunnsfarge, minimum 40 % lyshetsgradforskjell mellom skriftfarge og farge på skiltplate ☐ Skilt og piktoqram med tydelig fargekontrast til bakgrunnsfarge, minimum 40 % lyshetsgradforskjell. ☐ Leseavstand / bokstavstørrelse: se tabeller. ☐ Ringepanel med tydelig skrift i kontrast til underlaget. ☐ Taktil merking av ringeklokkesymbol. ☐ Bokstavstørrelse på ringepanel, minimum 6 mm.
Belysning	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Belysning av skilt ovenfra uten blending. ☐ Lyset jevnt fordelt over hele tavlens overflate. ☐ Belysningsstyrke innvendig skilt: punktbelysning minimum 100 lux mer enn allmennbelysning i rommet. ☐ Belysningsstyrke utvendig skilt: 150 lux.

Tabeller

Valg av farger og typografi på skilt og informasjonstavler er avgjørende for hvorvidt de vil være tilgjengelige for svaksynte. Blindeforbundet anbefaler skrifttype Helvetica og minimum 40 % lyshetsgradforskjell. Det er viktig å plassere informasjonen på steder der det er mulig å komme tett inntil samt at den plasseres i riktig høyde og at blending unngås.

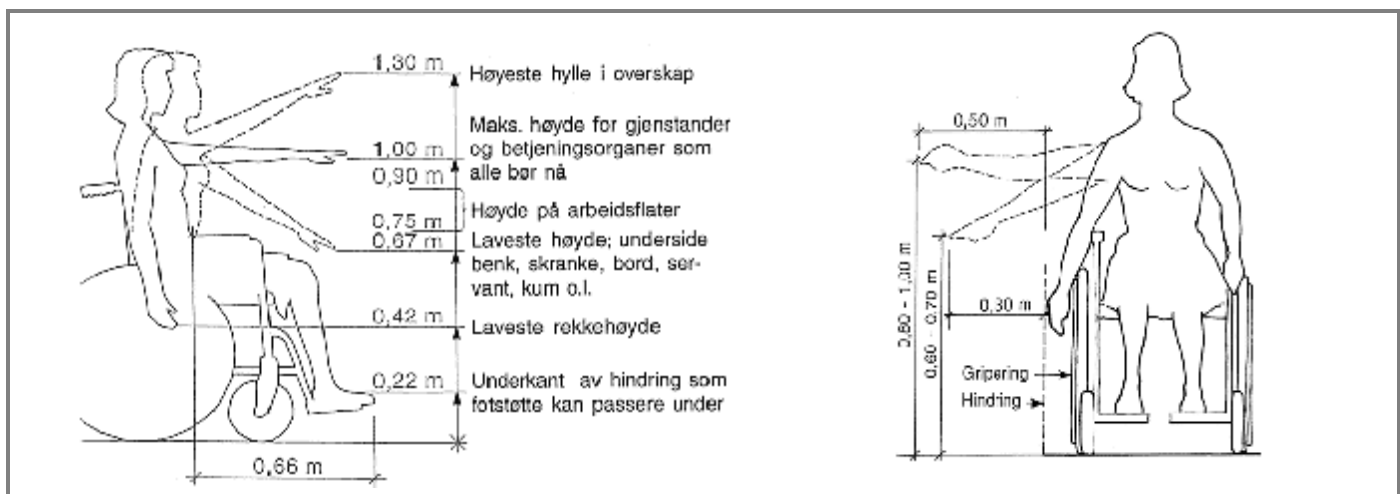
Fargekontraster, anbefalt av Royal National Institute for the Blind:

Bakgrunn	Bunnfarge	Tekst
Rød murstein, mørk stein	Hvit	Svart, mørkegrønn, mørkeblå
Lys murstein, lys stein	Svart, mørk	Hvit, gul
Hvitkalket vegg	Svart, mørk	Hvit, gul
Grønn vegetasjon	Hvit	Svart, mørkegrønn, mørkeblå

Anbefalt bokstavstørrelse på skilt for synshemmede personer (er å betrakte som minimumsverdier):

Leseavstand i meter	Versal X-høyde i mm	Skilthøyde i mm
3	30	60
5	50	100
6	60	120
10	75	150
12	90	180
15	100	200
18	120	240

Hentet fra boken: "Et inkluderende samfunn", Norges Blindforbund, 2004.

Funksjonskrav i TEK
<p>§ 10-43 Manøverknapper, skilt e.l. Manøverknapper, hendler, håndtak, kraner, brytere og kontakter e.l. som er vanlige for bygningens bruk skal være utformet, plassert og ha en betjeningskraft slik at de lett kan brukes av orienterings- og bevegelseshemmede.</p> <p>Skilt, symbol og tekst som brukes for å legge til rette for orientering i bygning eller for å merke byggverkets rømningsveier og sikkerhetsutstyr skal være slik utformet, plassert og belyst at de er lette å lese og lette å oppfatte.</p> <p>Skilt, symbol og tekst som viser rømningsveier og sikkerhetsutstyr skal kunne leses og oppfattes under rømning når det er brann og/eller røykutvikling.</p>

Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggssystemer																																				
Plassering	<p>I § 10-43 er det satt krav om at ringeapparat, manøverknapper i heis, porttelefon, lysbrytere, kontakter eller lignende må være utformet og plassert slik at de kan brukes av orienterings- og bevegelseshemmede.</p> <p>☐ For at manøverknapper og liknende utstyr skal kunne brukes av publikum, må de plasseres mellom 0,9 m og 1,1m over gulv - ikke for lavt for stående og ikke for høyt for sittende.</p> <p>☐ Elektriske kontakter bare montert ved gulvlistene kan neppe brukes av bevegelseshemmede, og det må vurderes bedre plassering av minst en kontakt pr. rom.</p>	<p>☐ Lysbrytere og stikkontakter monteres minimum 0,5 m fra hjørne.</p> <p>☐ Døråpner plasseres i nærhet av dør. (Se illustrasjoner.)</p> <p>☐ Bryter for takbelysning monteres 1,0 m over gulv.</p>																																				
Belysning / belysningsstyrke		<table border="1"> <tr> <td>☐ Hovedinngang / kommunikasjonsvei</td> <td>Belysningsstyrke</td> </tr> <tr> <td>Hovedinngang utvendig*</td> <td>150 lux</td> </tr> <tr> <td>Korridor / trapp</td> <td>300 lux</td> </tr> <tr> <td colspan="2">* Infotavle og ringeknapper med punktbelysning.</td> </tr> <tr> <td>☐ Skrankeområde</td> <td>Belysningsstyrke</td> </tr> <tr> <td>Skrankeområde</td> <td>300 lux</td> </tr> <tr> <td>Skrankeflate</td> <td>500 lux</td> </tr> <tr> <td>☐ Vindfang / sluse / garderobe</td> <td>Belysningsstyrke</td> </tr> <tr> <td>Rom</td> <td>300 lux</td> </tr> <tr> <td>☐ Toalett / bad institusjoner / dusjanlegg / stellerom</td> <td>Belysningsstyrke</td> </tr> <tr> <td>Rom*</td> <td>300 lux</td> </tr> <tr> <td>Ved servant*</td> <td>300 lux</td> </tr> <tr> <td colspan="2">* Belysningsanlegg som omfatter flere lyspunkter med mulighet for uavhengig dimming. * Blendingsfri belysning ved speil enten over eller på begge sider.</td> </tr> <tr> <td>☐ Kjøkken institusjoner</td> <td>Belysningsstyrke</td> </tr> <tr> <td>Rom</td> <td>300 lux</td> </tr> <tr> <td>Arbeidsbenk</td> <td>750 lux</td> </tr> <tr> <td>☐ P-hus</td> <td>Belysningsstyrke</td> </tr> <tr> <td>Rom</td> <td>100 lux</td> </tr> </table> <p>Ref: Lyskultur, Norsk kunnskapssenter for lys.</p>	☐ Hovedinngang / kommunikasjonsvei	Belysningsstyrke	Hovedinngang utvendig*	150 lux	Korridor / trapp	300 lux	* Infotavle og ringeknapper med punktbelysning.		☐ Skrankeområde	Belysningsstyrke	Skrankeområde	300 lux	Skrankeflate	500 lux	☐ Vindfang / sluse / garderobe	Belysningsstyrke	Rom	300 lux	☐ Toalett / bad institusjoner / dusjanlegg / stellerom	Belysningsstyrke	Rom*	300 lux	Ved servant*	300 lux	* Belysningsanlegg som omfatter flere lyspunkter med mulighet for uavhengig dimming. * Blendingsfri belysning ved speil enten over eller på begge sider.		☐ Kjøkken institusjoner	Belysningsstyrke	Rom	300 lux	Arbeidsbenk	750 lux	☐ P-hus	Belysningsstyrke	Rom	100 lux
☐ Hovedinngang / kommunikasjonsvei	Belysningsstyrke																																					
Hovedinngang utvendig*	150 lux																																					
Korridor / trapp	300 lux																																					
* Infotavle og ringeknapper med punktbelysning.																																						
☐ Skrankeområde	Belysningsstyrke																																					
Skrankeområde	300 lux																																					
Skrankeflate	500 lux																																					
☐ Vindfang / sluse / garderobe	Belysningsstyrke																																					
Rom	300 lux																																					
☐ Toalett / bad institusjoner / dusjanlegg / stellerom	Belysningsstyrke																																					
Rom*	300 lux																																					
Ved servant*	300 lux																																					
* Belysningsanlegg som omfatter flere lyspunkter med mulighet for uavhengig dimming. * Blendingsfri belysning ved speil enten over eller på begge sider.																																						
☐ Kjøkken institusjoner	Belysningsstyrke																																					
Rom	300 lux																																					
Arbeidsbenk	750 lux																																					
☐ P-hus	Belysningsstyrke																																					
Rom	100 lux																																					
Farge / markering		<p>☐ Brytere og stikkontakter som har fargeforskjell til bakgrunnsfarge.</p> <p>☐ Brytere ved inngangsparti og i kommunikasjonsvei markert med lysdiode.</p>																																				

Funksjonskrav i TEK
<p>§ 10-42 Forsterket lydoverføring</p> <p>Rom i publikumsbygning der forsterket og høytalesystem for kommunikasjon med publikum er montert, skal være utstyrt med teleslynge, infrarødt lydoverføringssystem eller tilsvarende system for lydoverføring. Rom med forsterket lydoverføring skal ved inngangen være tydelig merket for å gjøre oppmerksom på at slikt anlegg er installert.</p>
<p>§ 8-42 pkt. 4 Etterklang</p> <p>Rom skal ha slike lydabsorpsjonsegenskaper at etterklang ikke vanskeliggjør oppfattelse av tale. Det må legges særlig vekt på dette i rom som nyttes til undervisning.</p>

Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggssystemer
Generelt	<p>§ 10-42:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Behovet for forsterket lydoverføring vil særlig gjelde i rom for undervisning, kulturformidling, terminal/samferdsel, skranker, møterom m.v.	<ul style="list-style-type: none">☐ Lang taleavstand kombinert med mye bakgrunnsstøy eller etterklang vil øke behovet for spesielle akustiske og elektroakustiske tiltak.
Plassering	<p>§ 10-42:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ I rom hvor det er forsterket og høytalesystem, skal det være installasjoner som for eksempel teleslynge, IR-anlegg, multifrekvente FM-anlegg, AV-anlegg m.v.	<ul style="list-style-type: none">☐ Ved taleoverføring fra podium/scene/talerstol er det viktig at tilhørere med lang taleavstand sikres god taleforståelse, om nødvendig ved hjelp av lydutfjenningsanlegg (spredte høyttalere) eller sentrale høyttalere med tilstrekkelig retningsvirkning (direktivitet). Slike anlegg kan med fordel kompletteres med teleslynge eller annet trådløst lydoverføringsutstyr.
Merking	<p>§ 10-42:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Lokaler eller steder hvor det finnes forsterket lydoverføring må merkes spesielt.☐ Skilttekst og symboler med nødvendige opplysninger må plasseres lett synlige. God kontrast og belysning gjør det lett å lese informasjonen.	<ul style="list-style-type: none">☐ Merkingen er ofte avgjørende for at brukere av personlig utstyr (høreapparat m/telespole, IR- og FM-utstyr etc.) kan få tilgang til eller nyttiggjøre seg de alternativene som er mulige.
Akustikk / etterklang	<p>§ 8-42 pkt. 4:</p> <ul style="list-style-type: none">☐ I rom der det er spesielle behov for støydempering eller akustisk regulering for å gi taleforståelighet, må overflatene ha lydabsorpsjonsegenskaper som sikrer dette.	<ul style="list-style-type: none">☐ Overflatenes absorpsjonsegenskaper er bestemmende for rommets etterklang, som igjen har avgjørende betydning for taleforståelighet. I større rom (taleoverføringslengde > ca. 8 m) vil det være behov for spesielle dimensjoneringsiltak for å øke andelen av tidlige refleksjoner, for eksempel reflekterende midtparti i himling. Jf. NS 8175 Lydforhold i bygninger. Lydklasse A.

Funksjonskrav i TEK
§ 8-32 Luftkvalitet
§ 8-33 Forurensninger
§ 8-34 Ventilasjon
§ 8-35 Lys
§ 8-36 Termisk inneklima
§ 8-37 Fukt
§ 8-38 Rengjøring før bygning tas i bruk
§ 8-4 Støy
§ 8-61 Drift
§ 8-63 Rengjørbarhet og rengjøring

Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggsetelser
Luftkvalitet	§ 8-32	☐ Anbefalte faglige normer for inneklima, Folkehelseinstituttet, ISBN 82-7364133-3. ☐ Bedre Byluft, IK-2674, Statens helsetilsyn (1999) (tiltaksnivåer, varslingsgrenser, helseeffekter). ☐ Forurensningsforskriften kap.7, Lokal luftkvalitet. ☐ Planretningslinjer for luftkvalitet er under utarbeidelse av SFT.
Forurensninger	§ 8-33	☐ StrålevernHefte 9 "Radon i inneluft", Statens strålevern. ☐ StrålevernHefte 3 "Måling av radon i inneluft og undersøkelser av byggegrunn", Statens strålevern Ventilasjon.
Ventilasjon	§ 8-34	
Lys	§ 8-35	☐ Publikasjoner fra Lyskultur (Norsk kunnskapssenter for lys) eksempelvis Hjembelysning og Belysning for eldre og svaksynte.
Termisk inneklima	§ 8-36	☐ NS-EN ISO 7730 Termisk miljø.
Fukt	§ 8-37	☐ Anbefalte faglige normer for inneklima, Folkehelseinstituttet, ISBN 82-7364133-3.
Rengjøring før bygning tas i bruk	§ 8-38	
Støy	§ 8-4	☐ NS 8175 Lydforhold i bygninger. Lydklasse A.
Drift	§ 8-61	
Rengjørbarhet og rengjøring	§ 8-63	
Stråling		☐ Bebyggelse nær høyspentanlegg – informasjon til kommuner og utbyggere, Statens strålevern.

Aktuelle nettsteder

Folkehelseinstituttet: www.fhi.noStatens strålevern: www.nrpa.noLyskultur: www.lyskultur.noNorges standardiseringsforbund: www.standard.noStatens forurensningstilsyn: www.sft.no og www.luftkvalitet.info

Forbudsskilt

Røyking forbudt

Røyking og bruk av
åpen ild forbudt

Forbudt å slokke
med vann

Ikke drikkevann

Forbudt for
industrikjøretøyer

Forbudt for gående

Adgang forbudt for
personer uten tillatelse

Fareskilt

Fare: elektrisk strøm

Generell fare

Hindring

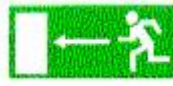
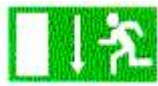

Høydeforskjell

Industrikjøretøyer

Nødskilt

Nødutgang rømningsvei

Retningsangivelse (Brukes som tilleggsinformasjon til de skilt som er vist nedenfor.)

Førstehjelp

Båre

Nøddusj

Øyeskylling

Nødtelefon

Alarmskilt

Nødstop
Alarmknapp
Evakuer
Avstenging

Brannvernskilt

Brannslange

Stige

Brannsløknings-
apparat

Nødtelefon for
tilkalling av
brannvesen

Brannsløknings-
utstyr

Retningsangivelse (Brukes som tilleggsinformasjon til de skilt som er vist ovenfor.)

Funksjonskrav i TEK

Drosje-Buss

Drosje

Drosje telefon

Buss

Tog

Sjøtransport

Bagasje-
innsjekkingBagasjeopp-
bevaringManuell bagasje-
oppbevaringBagasje-
utlevering

Venterom

Bagasjetralle

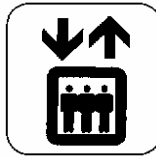
Politi

Billetter

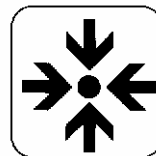
Bilutleie

Heis

Trapp

Møteplass

Informasjon

Hotell-informasjon

Restaurant

Bar

Kafeteria

Telefon

Toalett

Toalett damer

Toalett herre

Garderobe

Tilgjengelig for
rullestol

Stellerom

Dusj

Drikkefontene

Førstehjelp-
stasjon

Lekerom

Møterom

Oppholdsrom

TV-rom

Røyking tillatt

Frisør

Automat

Butikker

Blomsterbutikk

Bank

Hospital

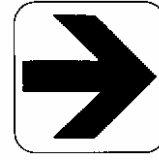
Post

Mistet/funnet

Ikke plasser
bagasje her

Pil

Pil rett

Pil skrå

Utgang

Ingen adgang

Fotografering
forbudt

Adgang forbudt
for dyr

Forbudt med mat

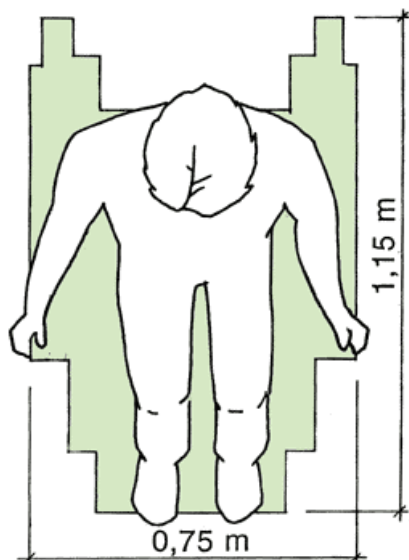
Forbudt å låse

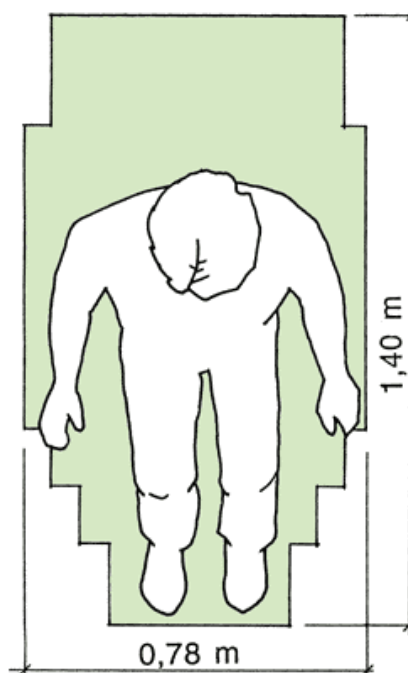
Teleslynge

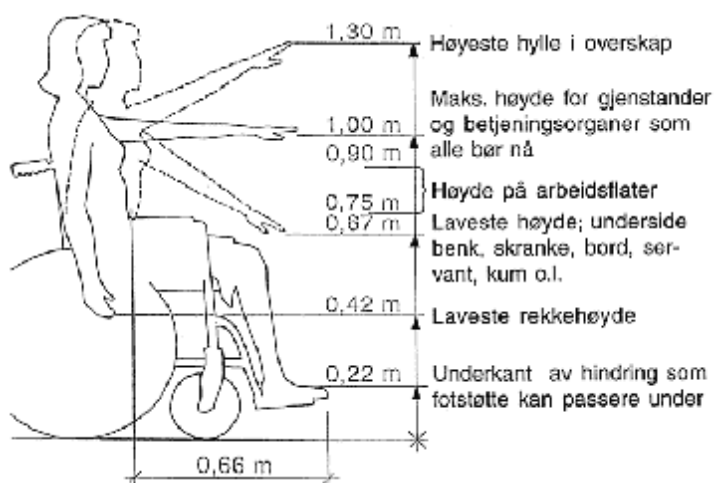
Mål rullestoler og rekkevidde for rullestolbruker

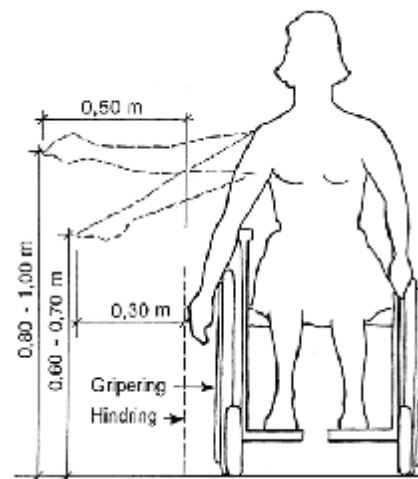
Manuell rullestol for voksne.

Elektrisk inne- / utestol.

Rekkevidde fremover for person i rullestol.

Rekkevidde til siden for person i rullestol.

Kilde: Byggeforskeren 220.335 Dimensjonering for rullestol.

Taktile og visuelle kontraster

Taktile kontraster

Ved bruk av et standardisert ledelinjesystem skal retningsindikator være utformet med ribber i gangretningen. Oppmerksomhetsfelt skal ha samme ribber, men legges på tvers av gangretningen. Varselfelt skal ha flattoppede kuler. Materialbruk, farge og detaljutforming er åpent. Det vesentlige er bredden på feltene og høyden på opphøyningene til utendørs bruk, og krav til kontraster. Retningsindikator skal være 210 - 600 mm brede utendørs. Innendørs kan 26 mm være tilstrekkelig. Varselfelt og oppmerksomhetsfelt skal ha en dybde på 8-900 mm. (Se: [Veileder: Ledelinjer i gategrunn](#) for utdypende informasjon).

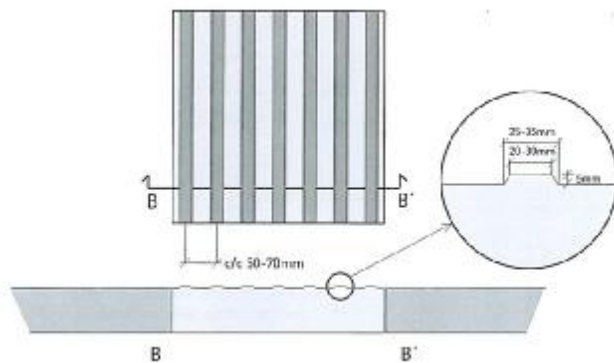

Fig. 04: 01 Retningsindikator med flattoppede ribber.
Figuren viser høyde, bredde og c/c-avstand på ribbene.

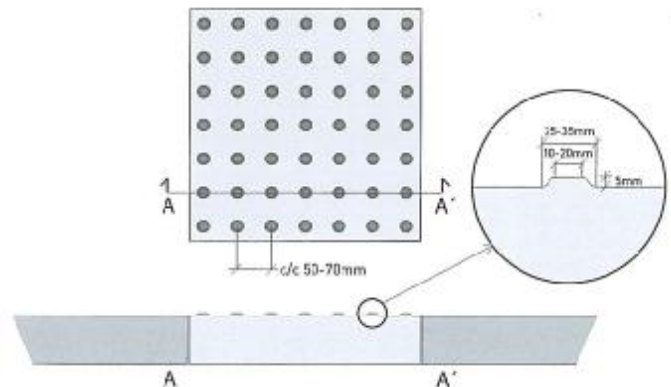

Fig. 04: 02 Varselfelt med flattoppede kuler.
Figuren viser bredde, høyde og c/c-avstand på kulene.

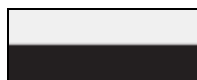
Visuelle kontraster / lyshetsforskjeller

Sammenlign farger med gråtoneskalaen/lyshetsmåleren under. (Man kan bestille en lyshetsmåler fra NCS (Natural Colour System) via denne lenken: www.ncscolour.com under Products, NCS colour tools, Lightness and gloss, NCS Lightness meter). Finn hvilket lyshetsstall (v) fargene har og sjekk så differansen mellom lyshetsstallene = K. Jo høyere K, jo sterkere kontrast. Porsgrunn kommunes anbefaling til kontraster på ledelinjer er i bygningsmiljø: K = 0,4 på retningsindikatorer og K = 0,8 på varsselfelt. I gatemiljø: K = 0,3 på retningsindikatorer og K = 0,5 varsselfelt. For oppmerksomhetsfelt gjelder samme krav til kontrast som for retningsindikatorer.

Bygningsmiljø:

K = 0,4

K = 0,8

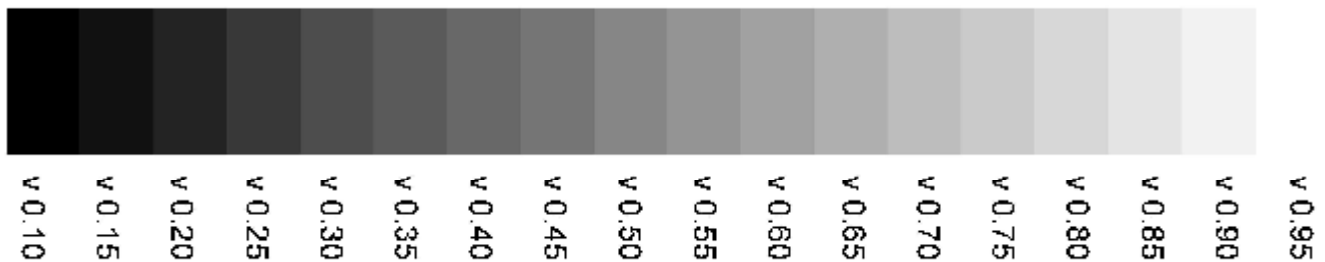
Gatemiljø:

K = 0,3

K = 0,5

Definisjoner

Nedsatt funksjonsevne

Skal forstås som et misforhold mellom individets forutsetninger og miljøets krav til funksjonsevne på områder som er vesentlige for å etablere og vedlikeholde et selvstendig og sosialt liv.

Begrepet funksjonshemmet omfatter bevegelseshemmede, synshemmede, hørselshemmede, psykisk utviklingshemmede, personer med cerebral parese, revmatikere, slagrammede, og personer med en rekke skjulte funksjonshemninger – f. eks. diabetes, psykiske problemer, revmatisme, hjerteproblemer, pusteproblemer, allergi, epilepsi, dysleksi o.a.

Bevegelseshemmede

Omfatter bl.a. forflytningshemmede personer som er avhengige av rullestol, rullator eller andre gåhjelpemidler. Omfatter også personer med reumatisme, hjerte-/ lungeproblemer, muskelsykdommer eller annet som fører til nedsatt kraft i armer eller bein. I tillegg har mange eldre nedsatt bevegelsesevne som følge av redusert balanse, lengre reaksjonstid eller en generell nedsatt evne til å bevege seg raskt.

Orienteringshemmede

Omfatter personer som på grunn av ulike former for sansetap har vanskelig for å oppfatte og/ eller forstå omgivelsene, og dermed har problemer med å orientere seg i det fysiske miljø. Dette gjelder blinde og synshemmede, døve og hørselshemmede, og personer med utviklingshemming eller demens, personer med lesevansker etc., når det fysiske miljø ikke er spesielt tilrettelagt – f. eks. ved hjelp av lys, farger, kontraster og materialbruk, akustiske signaler eller spesielle markeringer og skilting.

Miljøhemmede

Omfatter store grupper med astmatiske eller allergiske lidelser, dvs. somatiske reaksjoner på forurensning og stoffer i luft og materialer.

Ord og begreper

A**Allergener**

Stoffer som kan fremkalle allergisk reaksjon, f.eks. pollen, støv, dyrehår, kosmetiske/kjemiske stoffer, avgasser fra byggematerialer m.m.

Allergi

Allergi er en immunforsvarsreaksjon som kan utløses av et allergen. Allergier er funksjonshemmende når behovet for å unngå kontakt med et allergen legger begrensinger på et enkeltmenneskes aktiviteter. Allergi kan være kontaktallergi, matvareallergi og luftveisallergi.

Assistanseareal

Arealbehov for å gi assistanse til beboer som trenger hjelp.

Atkomst

Forbindelse (vei, inngangsparti, korridor o.l.) som leder inn til anlegg, byggverk eller rom.

Atkomstvei

Forbindelse fra veg eller parkeringsplass til byggverkets/anleggets inngangsparti.

B**Belysningstyrke**

Lysstyrke i forhold til areal. Dette angis i lux.

Betjeningsareal

Det areal som er nødvendig for person som bruker rullestol med hensyn til betjening av utstyr og innredning

Betjeningsknapper

Knapper til å styre funksjonen av tekniske installasjoner.

Betjeningstablå

Tablå med betjeningsknapper, f.eks. i heis.

Blending

Ved sterkt lys reagerer øyet slik at lyset spres i synsfeltet. Svaksynte har ofte høy følsomhet for direkte lysinnstråling.

E**Ettgrepsbetjening**

Betjening ved hjelp av knapper, hendler, håndtak mv. av produkter og tekniske installasjoner med én hånd.

F**Fargeforskjell**

Forskjell i farge mellom tiliggende areal, eller mellom betjeningsutstyr og bakgrunnsfarge.

Funksjonskrav

Krav til egenskap ved en gjenstand (produkt, byggverk, uteområde) slik at den kan utføre eller tilfredsstille et gitt formål.

Funksjonsnedsettelse

Redusert funksjonsevne som følge av tap av, skade på eller avvik i en kroppsdel eller i en av kroppens psykologiske, fysiologiske eller biologiske funksjoner.

Funksjonsnivå

En persons evne og mulighet til å fungere i sine omgivelser.

G**Glassmarkør**

Markeringsbånd eller tettsittende figurer som limes på glassfelt i dører eller glassflater. Markørene må være utformet slik at de er lette å oppdage for svaksynte, og må derfor ha slik farge at de står i tydelig kontrast til glassflaten.

H**Handikappet**

Det samme som "funksjonshemmet". Brukes i stadig mindre grad.

Handikapparkering

Bilparkeringsplass avsatt spesielt for personer med nedsatt funksjonsevne. Plassene er større enn standardplasser og lokalisert nær inngang eller destinasjon.

Handikaptalett

Toalett utformet for funksjonshemmede brukere.

Hvileplan

Horisontalt plan i trinnfri stigning (f.eks. rampe).

Håndlist

Lister som er montert langs trapp, rampe eller vegg for å gi støtte og sikkerhet.

I**Inngangsparti**

Atkomstområde fra vei/fortau til inngangsdør.

K**Kontrast**

Generelt begrep som betyr motsetning, noe som avviker fra noe annet, noe vi kan skjelne fra hverandre.

Kontrastmerking

Merking av f.eks. nivåforskjeller, viktige installasjoner, manøvreringspanel o.l. ved hjelp av kontrast i farge eller materiale. Kan f.eks. gjelde merking av trappeneser, fortauskanter m.m.

L**Ledelinje**

Et ledelinjesystem er en ubrutt kjede av naturlige og/eller standardiserte ledende elementer fra start til mål som skal være lette å følge for blinde og svaksynte, der elementene gir visuell og taktil (følbart) informasjon som er lett gjenkjennbar og forståelig. De standardiserte ledende elementene består av retningsindikatorer, varselfelt og oppmerksomhetsfelt.

Livsløpsbolig

En bolig med trinnfri atkomst og rullestoltilgjengelighet frem til og i de viktigste rom på inngangsplanet, dvs. kjøkken, oppholdsrom, bad/toalett og en sovemulighet.

Livsløpsstandard

Standard definert av Husbanken for å sikre god tilgjengelighet i og rundt bolig. Legges bl.a. til grunn for husbankfinansiering av livsløpsboliger. (Er for tiden under revisjon.)

Lux

Måleenhet for belysningsstyrke.

Lyshetsgradforskjell

Forskjell i fargens metning og lyshet. 40 % lyshetsgradforskjell mellom tilliggende farger. Ved bevisst bruk av farger kan mange svaksynte orientere seg på egen hånd. Metnings- og lyshetsgrad er viktige for kontrasteffekten. Farger som står i kontrast til hverandre er lyse farger på mørk bunn og mørke farger på lys bunn.

M**Manøvrerknapper**

Det samme som betjeningsknapper.

N**Naturlig ledelinje**

Elementer i utforming av uteareal som gir en naturlig markering, som leder fram til et mål. Eks kantstein, langsgående hekk, fasade på bygning, rekkverk eller lignende. For naturlig ledelinje stilles de samme krav til visuell og taktil kontrast for å kunne oppdage og følge linjen på lik måte som spesialbygde elementer.

Nivåforskjeller

Små nivåsprang, f.eks. terskler og kantstein.

P**Piktogram**

Bildeskilt med stiliserte symboler.

Publikumsbygning

Bygning eller del av bygning som skal være tilgjengelig for publikum, er bygning med lokaler for f.eks. servicefunksjoner (posthus, bank, bibliotek etc.), overnatting (hotell, pensjonat etc.), samfunnsbygg (forsamlingslokale, idrettsbygg, skole/undervisning etc.) institusjoner for syke og gamle, kontorer som er åpne for publikum, forretninger, restauranter, kiosker og offentlige etater.

Primærrom

De nødvendige rom i bolig som soverom, bad, kjøkken, stue, entré og bod.

R**Rampe**

Trinnfri forbindelse mellom to horisontale plan. (For å kunne benyttes av rullestol stilles krav til bredde, stigning, repos mv.)

Rekkehøyde

Hvor langt (opp og ned) man rekker i vertikalplanet, f.eks. når man sitter i en rullestol. Relevant i forhold til betjening av utstyr, bygningsdeler, installasjoner og innredning.

Relieffskrift

Skrifttegn som er opphøyd fra grunnflaten.

Repos

Horisontalt plan i et trappeløp. Repos brukes ofte i forbindelse med endring av retning, eller ved behov for hvile i rettløpstrapp.

Rullator

Teknisk hjelpemiddel utformet som en ramme med hjul til støtte ved redusert gangfunksjon, jf. "gåstol".

S**Snusirkel**

Område innenfor en sirkel som gjør det mulig for en rullestol å snu 360°.

Stigningsforhold

Stigningen på veg, atkomst, rampe o.l. som et forholdstall mellom vertikal høyde og lengde (1:20; dvs. 1 m. vertikal stigning for hver 20 m lengde av veg, rampe, o.l.).

Stigningsgrad

Stigningen på veg, atkomst, rampe o.l. målt i prosent.

Støttehåndtak

Håndtak montert på horisontal/vertikal flate til støtte for person med funksjonsnedsettelse.

Synshemmet

Alle typer synstap fra svaksynhet til total blindhet.

T**Taktil**

Følbart.

Taktil merking

Følbare overflater og tegn utført i relieff, forskjellig materialbruk o.l.

TEK

Tekniske forskrifter til plan- og bygningsloven 1997. (Forskrift om krav til byggverk og produkter til byggverk.)

Tilgjengelighet

Egenskap ved den fysiske utforming av bygninger, transportmidler, utemiljø som sikrer mennesker med funksjonsnedsettelse atkomst og bruk ved egen hjelp.

Tilpasning

Tiltak for å sikre at eksisterende produkter, byggverk, eller uteområde egner seg for brukers funksjonsnivå.

Trappenese

Ytterste horisontale del av et trappetrinn i trappetrinnets bredde. Markering ca 3-4 cm i hele trappetrinnets bredde. Samt 3-4 cm av øverste del av opptrinnet i hele opptrinnet bredde. Viktig å markere med kontrastfarge. Trapp vil da bli synlig sett ovenfra og nedenfra.

Trapperepos

Repos i trapp for hvile eller retningsendring.

Trinnfritt

Angir at atkomstvei eller plan i bygning er uten nivåforskjeller / nivåsprang.

Tverrfall

Kjørebansens/fortauets helning på tvers av kjøreretningen/gangretningen. Kan være ensidig eller tosidig (takfall).

U**Universell utforming**

Utforming av produkter, byggverk og uteområder slik at de kan brukes av alle mennesker på en likestilt måte så langt det er mulig uten spesielle tilpasninger eller hjelpemidler.

Uteoppholdsareal

Areal for lek og rekreasjon inklusiv gangveier.

V**Valør**

Fargers innbyrdes lysverdi.

Varselindikator

En standardisert overflate som skal varsle om farer som f.eks. nivåendring foran trapp, ramper eller foran heisdør. Varselindikator legges med flattoppedede kuler i parallelle eller forskjøvne rader som et taktilt felt.

Versalhøyde

Høyde på store bokstaver.

Vis

Høyde på kantstein som vises over bakken.

For videre informasjon og litteratur

Deltasenteret, Sosial- og helsedirektoratet, Avd. levekår, Postboks 8054 Dep. 0031Oslo Tlf.: 810 20 050 (sentraltbord) Telefaks: 24 16 30 01	Internett: www.shdir.no/deltasenteret e-post: postmottak@shdir.no
Folkehelseinstituttet	Internett: www.fhi.no
Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO), Sandakerveien 99, Postboks 4568 Nydalen, 0404 Oslo Tlf.: 22 79 91 00 Telefaks: 22 79 91 98	Internett: www.ffe.no e-post: info@ffe.no
Husbanken (6 regionkontorer) Tlf.: 815 33 370	Internett: www.husbanken.no
Hørselhemmedes Landsforbund (HLF), Postboks 6652, Etterstad, 0609 Oslo Tlf.: 22 63 99 00 Tekstlff.: 22 63 99 12 Telefaks: 22 63 99 01	Internett: www.hlf.no e-post: hlff@hlff.no
Landsforeningen for hjerte- og lungesyke (LHL), Postboks 4375 Nydalen, 0402 Oslo Tlf.: 22 79 93 00 Telefaks: 22 22 38 33	Internett: www.lhl.no e-post: post@lhl.no
Lyskultur	Internett: www.lyskultur.no
Norges Astma- og Allergiforbund (NAAF), Postboks 2603 St. Hanshaugen, 0131 Oslo Tlf.: 23 35 35 35 Telefaks: 23 35 35 30	Internett: www.naaf.no e-post: naaf@naaf.no
Norges Astma- og Allergiforbunds Inneklimatekst, Postboks 2603 St. Hanshaugen, 0131 Oslo Tlf.: 23 35 35 35 Telefaks: 23 35 35 30	Internett: www.naaf.no e-post: naaf@naaf.no
Norges Blindeforbund, Postboks 5900 Majorstuen, 0308 Oslo Tlf.: 23 21 50 00 Telefaks: 23 21 50 72	Internett: www.blindeforbundet.no e-post: info@blindeforbundet.no
Norges byggforskningsinstitutt (NBI), Postboks 124 Blindern, 0314 Oslo Tlf.: 22 96 55 55 Telefaks: 22 69 94 38	Internett: www.byggforsk.no e-post: byggforsk@sintef.no Byggforskserien: bks.byggforsk.no
Norges Døveforbund, Grensen 9, 0159 Oslo Tlf.: 23 31 06 30 Tekstlff.: 23 31 06 40 Telefaks: 23 31 06 50	Internett: www.deafnet.no e-post: post@doveforbundet.no
Norges Handikapforbund (NHF), Postboks 9217 Grønland, 0134 Oslo Tlf.: 24 10 24 00	Internett: www.nhf.no e-post: nhf@nhf.no
Norges standardiseringsforbund	Internett: www.standard.no
Norsk ergoterapeutforbund (NETF), Lakkegata 21, 0187 Oslo Tlf.: 22 05 99 00 Telefaks: 22 05 99 01	Internett: www.netf.no e-post: netf@netf.no
Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU), Postboks 8954 Youngstorget, 0028 Oslo Tlf.: 22 39 60 50 Telefaks: 22 39 60 60	Internett: www.nfunorge.org e-post: post@nfunorge.no
Norske Arkitekters Landsforbund (NAL), Josefines gate 34, N-0351 Oslo Tlf.: 23 33 25 00 Telefaks: 23 33 25 01	Internett: www.arkitektur.no e-post: nal@arkitektur.no
SINTEF i Trondheim, Strindveien 4, 7465 Trondheim Tlf.: 73 59 30 00 Telefaks: 73 59 33 50	Internett: www.sintef.no e-post: info@sintef.no
SINTEF i Oslo, SINTEF byggforsk, Postboks 124 Blindern, 0314 Oslo Tlf.: 22 96 55 55 Telefaks: 22 69 94 38	Internett: www.sintef.no e-post: info@sintef.no
Statens bygningsstekniske etat (BE), Postboks 8742 Youngstorget, 0028 Oslo Tlf.: 22 47 56 00 Telefaks: 22 47 56 11	Internett: www.be.no e-post: be@be.no
Statens forurensningstilsyn	Internett: www.sft.no Internett: www.luftkvalitet.info
Statens råd for likestilling av funksjonshemmede, Postboks 7074, St.Olavs plass, 0130 Oslo Tlf.: 810 20 050	Internett: www.srff.no e-post: postmottak@srff.no
Statens seniorråd, Postboks 8102 Dep, 0032 Oslo Tlf.: 24 16 30 48 Telefaks: 24 16 30 04	Internett: www.statens.seniorraad.no e-post: postmottak@statens.seniorraad.no
Statens strålevern	Internett: www.nrpa.no
Statens vegvesen, Postboks 8142 Dep, 0083 Oslo Sentralbord: 02030 Telefaks: 22 07 37 68	Internett: www.vegvesen.no e-post: firmapost@vegvesen.no

Prosjekt:	
Navn:	Dato:
Adr.:	Sign.:

Sjekkpunkter	Ytelser i veiledning til TEK	Anbefalte tilleggsytelser
--------------	------------------------------	---------------------------

11:01 Atkomst til bygning

Planløsning		
Stigning / hvileplan / benker		
Bredde		
Nivåforskjeller / kanter / kantstein		
Ledelinjer		
Overflater		
Merking / belysning		
Beplantning		

11:02 Parkering

Plassering		
Antall		
Størrelse		
Fallforhold		
Merking / belysning		
Parkerings- og garasjeanlegg (P-hus)		

12:01 Hovedinngang / kommunikasjonsvei

Planløsning / størrelse		
Hovedinngang		
Område foran hovedinngang		
Sluse / vindfang		
Plassering heis / trapp		
Orientering i bygget		
Frastillingsplass elektrisk rullestol		
Korridor		
Nivåforskjeller / skråplan		
Overflater		
Lydforhold		
Dagslys / belysning / fargevalg		

12:02 Vindfang / sluse

Planløsning / størrelse		
Dører		
Farge / markeringer		
Belysning / installasjoner		

12:03 Toalett

Planløsning / størrelse		
Dører		
Nivåforskjeller		
Overflater / kledninger		
Farge / markeringer		
Innredning / utstyr		
Belysning / installasjoner		
Merking		

12:04 Bad institusjoner

Planløsning / størrelse		
Dører		
Nivåforskjeller / fall til sluk		
Overflater / kledninger		
Farge / markeringer		
Innredning / utstyr		

Dusj			
Belysning / installasjoner			
Merking			

12:05 Dusjanlegg

Planløsning / størrelse			
Dører			
Nivåforskjeller / fall til sluk			
Overflater / kledninger			
Farge / markeringer			
Innredning / utstyr			
Belysning / installasjoner			
Lydforhold			
Merking			

12:06 Stellerom

Planløsning / størrelse			
Dører			
Nivåforskjeller / fall til sluk			
Overflater / kledninger			
Farge / markeringer			
Innredning / utstyr			
Belysning / installasjoner			
Merking			

12:07 Fast innredning

Generelt			
Garderobe			
Skranke			
Automater			
Kjøkken			
Farge / markering			
Belysning / belysningsstyrke			

13:01 Heis

Heistype / størrelse / plassering			
Heisdør / automatikk			
Overflater			
Innredning / utstyr heisstol			
Manøverknapper			
Lyd- og lyssignal			
Belysning i heisstol			
Merking			

13:02 Trapp

Planløsning / dimensjonering			
Stigning / inntrinn / opptrinn			
Åpninger			
Overflate / markeringer			
Håndlister / rekkverk			
Repos / hvileplan			
Lydforhold			
Belysning			
Skilt			

13:03 Rampe

Stigning / tverrfall			
Bredde			
Repos			
Overflate / markeringer / ledelinjer			
Håndlister			
Belysning			

13:04 Dører

Plassering			
Bredde			
Terskel			

Fri sideplass sidehengslet dør			
Fri sideplass skyvedør			
Manuell åpningskraft			
Automatikk			
Dørhåndtak / vrider			
Markering / belysning			
Skyvedør			
Svingdør / karuselldør			
Belysning			

13:05 Vinduer

Plassering / utforming			
Lukkemekanisme			
Betjening			

14:01 Manøvernapper, skilt eller lignende

Generelt			
Plassering			
Utforming / farge			
Belysning			

14:02 Elektriske installasjoner

Plassering			
Belysning / belysningsstyrke			
Farge / markering			

14:03 Forsterket lydoverføring / etterklang

Generelt			
Plassering			
Merking			
Akustikk / etterklang			

15:01 Miljø

Luftkvalitet			
Forurensninger			
Ventilasjon			
Lys			
Termisk inneklima			
Fukt			
Rengjøring før bygning tas i bruk			
Støy			
Drift			
Rengjørbarhet og rengjøring			
Stråling			

Merknader